Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАККХЕЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера дениз ● ШОАТТА, 28 ИЮНЬ, 1980 ШУ. ● № 77 (6207). ● Мах 2 кепиг.

Ханал хьалха!

Республика промышленносто ханал хьалха кхочашъйй 1980 шера хьалхарча ах шера план.

Производства эффективность балха дикали айира тlехьа шерра социалистически яхь а йоржаль, КПСС ЦК Пленуми бах аргlанара КПСС XXVI съезд гулъярах бола соцам чlогlа дегаш айдена тlа а нийса Нохч-ГIалгIайчен производственни объединенийн промышленни предприятийн коллективаша ханал хьалха чаккхъякхай продукци дукхагIа йола изделеш хьаяреи маьхала яккхареи ах шера программа.

Яхье баьккхарашта хьалха боагIа республика мехкадьттахой. Ах шера программах лоархlабьб мехкадьтта чакхдоккхараш, энергетикаш, машинашъераш, гlишлон индустре промышленноста, хьуни яйгачен промышленноста болхлой. Балха тlа доккхий хьокхамаш гайтад «Промавтоматика» опытни НПО, «Красный молот», «Электроприбор», ГI. Ахриева цlерагlча «Электроинструмент», «Пищемаш», ацетонни заводий, гlишлон материалийн гlишлон индустрен Аргунски комбината, Грозненски чхьагlара-коньячни комбината, Гудермесски маькха комбината коллективаша.

Керда техникеи дикагlйола технологии юкъейоаллярах, производство дикагlа вlаштlехьъякхарах, новаторство шер производство дикагlа дегlайоаллярах lалашдаьд къахьегама овсарле лакхъяра хьалхарча ах шера план кхоачашъелга. Къахьегама овсарле лакхъяра чотагlа lалашдаьд тlа мел кийтта продукци арахецилга.

Заводашкеи фабрикашкеи кхы а шерагlа аржаш лотт общественни производства эффективность дlахо айира, берригача доакъошка балха дакал лакхъяра, тlеххьарча шера а ерригача иттлагlча пятилетка а планаши тlанийна декхаеш кхоачаш а тlеххоачаш а дара, Советски Союза Коммунистически парте XXVI съезда дикa ма доаггlара накъадохара тlехьара социалистически яхь.

ХАДДАНЗА ЛАКХЪЕ ПРОДУКЦЕ ДИКАЛ

Иттлагlча пятилетка ялара СССР керда Конституци тlанийца кхо шу дузача денга кхачалехьа кхоачашъяра шоай дерриге яздаш оарцагlдаьхача Нохч-ГIалгIайчен промышленноста болхлоша тlагlертта къовсам лоаттабу производства эффективности балха дикали лакхъяра. «ХIара балха денна — дикала Знак», «ТIехьабусараш боадаш бе болх» яхача девизех къахьегача цар тlеххоачашъяьй продукци маьхала яккхара, дукхагlйола изделеш натурагlа арахецара, къахьегама овсарле лакхъяра, кхыдолча техннико-экономически хьоккамий ахе бетта план.

Арахеца продукци дикагlа хилийтара, цуига дlадохар лоидара шоай хьинар кхо ца деш къахьег промышленноста болхлоша. Цу хьоккамех тайпа да производства эффективности балха дикали лакхъяла. ХIанз укх сахьате республике кийчъеш я пачхьалкхен дикала Знак йола 182 тайпи изделе. Ерриге а арахеца продукцех кхоалагlа дакъа гергга яр тlехдика я.

«Красный молот» завода машинашъераша къаьстта дика вlаштlехьбаьккхаб хьаеш йола продукци дикен тlехдикен мара ца хилийтара бола болх. Укхаза шийтта тайпара йола изделеш лакхерча категорех кийчъеш я. Ерригача арахецача продукцех 35,2 процент яр да я. Воаш мел йола продукци цхьоалагlча категорех е цкъа дlаелча юха ца ерзаеш дlайохийташ я.

Производства эффективность лакхъяра тlагlертта къовсам лоаттабеча предприяте болхлоша, инженерно-техническки болхлоша декгара денга дикагlа хулийт арахеца продукци. Заводе кийчъю продукци во я аьнна потребителаша рекламаци кхаьча е брак йолаш из кийчъяь нагахьа моттиг нийслаш. Халкъа тlахьожамхоша, ОТК болхлоша денна тlахьожаш лоаттабу брак ца нийсъялийтара, дикала lаткъаш дола бахьанаш малагlаш да хара. Уж кулгалхошта дlа я довзийташ, дlахо цу лоархlамеча балха тlа кхоачамбоацараш ца нийсдалийтара пирга оарцагlбоахийт берриге болхлой. Хан-ханнахьа производствано юкъекхуал предприяте шийн стандарташ. Шерра юкъейоалаьй продукце дикала управлени яра йола комплексни система, ханханнахьа чоидовх «Продукце дикала ди». Тlехдика мара продукци ца кийчъерий опыт массанена дlайовзийт.

Арахеца продукци тlа-тlа дикагlа хилийтара бола болх миттта дика вlаштlехьбаьккхаб Грозненски швейни производственни объединене, СССР 50 шу дизара цlерагlча химзавода коллективаша. Химзаводерча ерригача продукцех 78 процент яр объединене арахецачох кхоалагlа дакъех пачхьалкхен дикала Знак йолаш я. Шоаш кийчъю продукци цхьоалагlча категорех е тlехдика мара ца хулийташ миттта болх беш я ГI. Ахриева цlерагlча «Электроинструмент», «Электроприбор», «Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни, «Промавтоматика» НПО опытни заводий, кхыча предприятей коллективаш.

Цхьабакъда, производства эффективность лакхъяра даькъе хьалха латтача предприятеша сайна массане а кийчъю продукци дикагlа хилийтара болх кхетамца вlаштlехьбаьккха баларе пачхьалкхен дикала Знак йола изделеш кхы а дукхагlа хургъяр. Цу гlулакха мел эша хьалаш хlара заводе, фабрике е организаце долаш да. ХIаьта я республикерча 120 предприятех 16 коллектив мара яц лакхерча категорех йола продукци кийчъеш. Тlехдика продукци арахеца предприятеш дукхагlа хилийтара бокхха бехктоккхам тlалатт парте горкомашта, райкомашта, юкхьанцарча партийни организацешта. Из лоархlаме хьокхам тlа-тlа дикагlа хилийтара даим тlахьожам а лоаттабеш, хlара коллективагара доагlаш дар хьадеха декхарийла я уж.

Шу доалалуча хана тlанийдеча социалистически декхараш тlа хlара коллектива белгалйоах арахецача продукце дикал лакхъяра йола мероприятеш. Цхьабакъда, уж кхоачашъяц дукхханеша. Шоаш кийчъю продукци эсала йолга ховшшехьа, из болх тоабара деш хlама а доацаш, дикал лакхъяра гlулакх тесса-лелаеш цхьайола коллективаш я республике. Цар брак йолаш дукха изделеш арахец. Царех я «Терек» яхача производственни объединене, Назрановски трикотажни Грозненски кога гlирс бечен фабрикай, Малгобекски Назрановски кирпишкаш еча заводий, художественни промыслай объединене коллективаш, кхыдараш. Цар кийчъю продукци во я яхаш рекламацеш ухаш е продукци юха ахийтарах гlод тесхаш дукха моттигаш нинслу. Уж кхоачамбоацараш дlададхара цlенхаштта къовсам лоаттабе декхарийла ба цу предприятей кулгалхой, общественни организацеш.

КПСС XXV съезда, цул тlехьагlа хиннача КПСС ЦК Пленумий решенеш тlа цкъа санна дукхаза а белгалдаьхад производства эффективность лакхъяра дола дешаш. КПСС ЦК ноябрьски (1979 ш.) Пленуме нев. Л. И. Брежнева белгалдаьккхар: «Принципиальни кlийле йовзаш я; халкъа вахара хьал лерригlа лакхдара данза дартдоацаш хlама да эффективности дикали лакхъяра хьакъехьара парте кинь шолха я кхолха а баьккхача низаца кхоачашъяр». Уж дешаш продукце дикал тlа-тlа лакхъяра йола программа хинна хьа а нийца, кийчъеча продукцена юкъе цхьаккха тайпа брак ца нийсъялийтара берриге болхлой, инженерно-техническки болхлой оарцагlбаха декхарийла ба хlара предприяте кулгалхой, партийни профсоюзни организацеш. Цу лоархlамерча балха хадданза тlахьожам лоаттабе беза халкъа контролераша, ОТК болхлоша. Шерра балха юкъеиоалладе деза бригадни методагlа къахьегилга. Из кердадар юкъе а доаладаь къахьегача комплексни хоарасчетни бригадий дерриге технико-экономически хьокхамаш даим дика хул. Ший тамагlа долаш е цкъа дlаелча юха ца ерзаеш продукци кийчъеш барий опыт шерра йоаржае еза комплексни бригада советаша, ОТК болхлоша.

Промышленноста хlара предприяте сийлен декхар да хан-ханнахьа «Продукце дикала ди» чакхдахар, продукце дикала управлени яра йола комплексни система сихагlа производствана юкъейоаллар, кийтъячa изделей дукхалга, дикалга, цуига дlадодар лохдарга хьежжа мара премеш ца телар, каст-каста производствана юкъе шоай стандарташ ккувлар, хьаеча продукцена аттестаци яр.

Болхлой собранешка, производственни совещанешка каст-каста дувца деза кийчъю продукци дикагlа хилийтара дола дешаш. Сиха юкъехкувла деза рационализатораштеи изобретателаштеи карагlдийнна кердахараш. Лира къовсам лоаттабе беза брак йолаш продукци кийчъеранца, производственни къахьегамен дисциплина, технологически режим телхаераща.

Нохч-ГIалгIайчен промышленноста болхлоша берригача советски нахa санна чlоагlа къоабалбаь тlанийдаб КПСС XXVI съезд гулъярах бола соцам. Цу денна сийленца накъалхара керда декхараш тlа а нийца къахьегама вахте эттача хlара предприяте хьа мел еш йола изделеш дикен тlехдикен мара а ца хулийташ, производства эффективность лакхлургйола ваькъаш текхар кулгалхой, общественни организацей сийлен декхар да. Цу гlулакха тlадерзаде деза цар шоай дерриге низаш.

КПСС XXVI СЪЕЗДА НАКЪАДОЛХАШ

КЕРДАЧА КОТАЛОНАШКА, ЮРТАШКАРА КЪАХЬЕГАМХОЙ!

ХУРГЙОЛЧА КПСС XXVI СЪЕЗДА СИЙНА ДОЛА АЧХОЙ - МАРТАНОВСКИ РАЙОНА «НОВОСЕЛЬСКИЙ» СОВХОЗА КОЛЛЕКТИВА СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДЕКХАРАШ

КПСС XXV съезда, КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума решенеш кхоачашъеш, «Новосельский» совхоза коллектиео тlеххьарча шерашка дикка тола маш даьхад юртбоахача производство дегlайоалаеча, боахама керттера доакъош — баьцадевраши сомаши лелабар айдара. В. И. Ленин ваь 110 шу а Сийлаха-боккхача Даймехка тlом тlа советски халкъо Котало яьккха 35 шу а дузача деношка боахамо ханал хьалха кхоачашъйир пачхьалкхенга юртбоахама продукце дерриге тайпаш дохкара иттлагlча пятилетка план.

Пачхьалкхенга дехкад: 22,4 эзар тонна баьцадевраш, план 20,7 эзар йолаш, 12,5 эзар тонна сомаш, план 10,7 эзар йолаш. Кхаза тlеххоачашъяьй елат кийчдара план.

Ерригсоюзни социалистически яьхe толамаш дохарагlа тха совхоза коллективана диъ шера вlаштта ен-чей КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара кера тела Цlе байракх. 1978 шера баьча балха итогегlа СССР ВДНХ сийлен Уга тlа аьккхай.

Тха къахьегамо боккха мел бара мел луш совхоза болхлой, специалисташ, гlулакхера нах гlерт къахьегама толамаш дlачlоагlде а дегlадоаладе а.

ЧIоагlа дегаш айдена тlанийцар оаха бешамаш лелаерий, баьцадиэраш лелаерий, ерригача коллектива творчески хьинар кхы тlа а айдаь бола 1981 шера 23 феврале аргlанара КПСС XXVI съезд гулъярах бола хоам. Съезда сийна къахьегама вахте а эттa, совхоза коллектив юкъахьажий хьалха тlанийца хиннача социалистически декхарашка, хlаьта лаьрхlад хьал а кхеда пачхьалкхенга дохна: баьцадевраш — 4,7 эзар тонна, сомаш — 2,8 эзар тонна, из хул планал совгlа баьцадевраш 700, сомаш — 500 тонна.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутата lепсуркаев Моплата кулгалдеча хьалхе латтача бригада декхар тlаэц хьалхавде: баьцадевраш — 1800 тонна, план 1030 йолаш, сомаш — 1000 тонна, план — 785 йолаш. Коммуниста Чигарбиза Махьмада бригада лаьрхlад 1000 тонна баьцадевраш хьалкхеда план 766 йолча, сомаш — 700, план 551 тонна йолча.

Оаза тlанийца декхараш хьадда тьма расчетах гlанийца да. Совхоза коллективо дукха уйла тlаухийт юртбоахама производства эффективность айира, хьалкхаю продукци дикагlа хилийтара.

Къахьегам дикагlа вlаштlехь баьккхара а механизаци балха дикагlйола методаши юкъейоаллара, производства ерригача тероееe шерра пайда эцара чотагlа лаьрхlа да 1979 шераца нийсдича къахьегама овсарле 6 процент айа, хьалкхеча продукцега дlабода мах плана гlа боагlачул 2 процент чухьаьккха баккха, баьцадевраши сомаши дикал лакха йолаш дlалулга lалашда.

«Новосельский» совхоза коллективо республика юрта боахаме кхы мел къегараш тlаьхе: КПСС XXVI съезда даза ма доагглара накъадахара шерра социалистически яхь йоаржае, пятилетка чакхйоалача шера доккхий толамаш даха.

Декхараш тlанийцад «Новосельский» совхоза хьахьегамхой кхьарча собране.

Наурски района доахамашта юкъе эгтара хьалха. Даьхенна керда ялат дlачудала долаеннай Ленина цlерагlа колхоз.

КПСС XXVI съезда дикача хьокхамашца накъабяхара колхозхоша декхар тlанийцад планагlа 1470 тонн долаш 2000 тонн кlа пачхаьалкхенна дlачудала. Из декхар толамца кхоачашдара къаьстта хьинар айдена къахьег комбайнераша, трактористаша, шофераша, берригача колхозхоша. Докха цlен а хинна дlаэттад кlи-марса денош. Цудукхья дика эттача хиоттамах пайда а эшаш къахьегама овсарле лакха йолаш балхаш ду комбайнераша. Ялатех етта машинаш цахадам дlаухийт цар централыни токе. Хьинаре къахьег из цlендена бохкача колхозхоша а. ХIаьта шоаш цlен а даь дlачудала мегаргдолаш кийчдаьр сиха тlа а детта пачхьалкхен пункте дlадохьийт.

Кlи-марс сиха чакхбаккха лерхl колхозхоша. Цу гlулакха шоай мел дола низаш оарцагlдаьха къахьегаш а боах. Дог гlоздоаккхаш дика ба цар укх шера шоай кхашке ехабь хьувкъам.

Цхьаннена тlехьа шолагlъяр а йоагlаш ялатах етта машинаш хьатlаух ялат дlачуйдеча Терски пункта лаборатора. Лаьрхlа кийчбенна цу пунктера болхлой а керда ялат сиха ямбарашка дlачуэцара.

СУРТАШ ТIА:

1. Наурски райисполкома председатела А. М. Энгаева цlе лента а хоададаь даькъала нийс хьаьба эгтара хьалха пачхьалкхенна ялат дакъаш баьхкача колхозхошта.

2. Укх шерарча ялата эгтара хьалхара ороба эцаш ноал пункта лабораторе заведующе Ведзижев Махьмад.

Е. МЕГРАБОВА сурташ.

ДОАКЪАР ШОРТТА ХИЛИЙТА!

ДИКА IАЛАШО Ю

Доакъар ма хулла дукхагlа lалашдар дукха нхайккадьча укх месечинка дика хьонхамаш гиташ хьабоагlа Шалински района «Предгорный» совхоза къахьегамхой. Дукха хlама дисадац царна доакъар lалашдара месечинка план кхоачашъе.

ХIаьта цар укх шера кийчъе эзаш я эзар тонн йоли кхо эзар тонн силоси.

Доакъар lалашдеш геттара овсаре болх бу Габаев lабдул-Селима кулгалдеча бригадерча механизатораша Магомадов Хьамзата, Цанаев Шарпудина, кхычар. Нормаш юкъера лаьрхlача 50 процент кхоачаш ца еш ди дlададац цар.

Х. АБАЕВА.

БЕРРИГАШ РАЬЗА БАЛЕ А...

Сунженски района «Ассинский» совхоза шин звенонь дерриги а хьакха а хье кха, ловсара йоадашехьа, 650 тонн люцерна траншешка фийолла. Сиха лела цонашка йол кийчъяра балхане Ленина цlерагlча колхоз а.

Мангала ха сиха чакхйоалаш а. Цхьа-шиъ кlира даьлча хlамла ара гуш йолча баьцарча кlувса метта маьлхо йоккъаяь чlеглаш мара хlама хургдац. ХIаьта нагахьа саина догlа а ца делхаш маьлхо денош доагlе цхьан кlирагlа а йоккъалургъя буц.

Из кхета а деш дукхача промышленни предприятеша гlо ду колхозашта доакъар lалашде. Дика бу болх йол кийтъеча «Сунжанефть» НГДУ, Карабулакерча химически реагентий завода. Дукхача кхыча предприятейн учреждений коллективаша.

Доакъар кийчдеча колхозашта доккха новкъостал де йиш йолаш а къахьегамхой депутатий моттигера Советаш. Юрташка бахача дукхача нахьа доахан жа да шоай доалахьа. Кхетадеш да цу хьайбашта а lай доакъар эшаргхилар. Депутаташ дикка оарцагlбаьча йиш хургья шоай доалахьа хьайбаш дола нах пенсионераш колхоза доакъар кийчде ара баха. Кхеталеш да из болх мах боацаш берг ца хилар. Колхоза доакъар кийчдеча къахьегарагlа царна дала дела цар кийчдаьча доакъара хьадда дакъа.

Ассински наха хилар со станични Совета депутаташа колхоза доакъар кийчде гlо миштa ду хьожаш Совета председатель А. Ф. Руденко оптимистически уйлаш йолаш вар. Баьгда, шоай доалахьа доахан долча станице бахача нахьа йиш я колхоза чlоагlа гlо де. ХIаьта ера а кхы каъгий доахан долаш а 200 цlа дa станице. Долча шоатта дийнахьа, кlиран дийнахьа е сарахьа болх баьлча колхоза мангала аравала йиш йолаш 200 саг хиннав, хlаьта пенсионерий моллагlча дийнахьа йиш ма йий из гlулакх де. Амма наха цар бена балхах мах тела беза натурица.

Кхыметтел гражданий сход а хиннай станице доакъар кийчдеча колхоза гlо дарахи шоай доалахьа доахан долча наха пачхьалкхенга шура йоахкабахе дола дешаш дувцаргъяь. Цо решени тlанийцар беттача lаттa керта лоархlаш хlара дийнахьа пачхьалкхенга цхьаккха килограмм шура йоахийла аьнна. ХIаьта колхоза декхар тlанийцад цу наха хьаддача боарамагlа доакъар дlахеца. Станица бахархой арабовла беза ба колхоза гlо де баьча балхах доакъар лургдолаш.

Из сход хинна массехк ди даьннад, амма цхьанкха а ший доалахьа доахан дола саг доакъар кийчде аравалиннац. Сходе колхоза винна станицера гражданаши вlаши дагабаьллаб, къамаьлаш даьд, хетаргахьа шаккхе оагlув фу дича бакъахьа хургда-те яхаш уйлаш еш ба: кlезига аьннадац хьогlа аьн аьн яхаш. Ишта деце хlанад хlаьта Ассинскерча шоай доалахьа доахан долча наха колхоза цхьан шодана юхье йоллал а йол кийтъяь ца хилар?

Хетадена хила тарлу, колхоз сага гlо эшаш а яц, берригa болх ший низаца чакхбаккха йиш йолаш а я аьнна. Из дош лар из колхоза председатела М. А. Кимовна хьалхашка отгадаь, сей Совета председатенца А. Ф. Руденкаца хиннача къамаьлах из дlа а кхетаваь.

— Шийбаьннена меттел, депутаташа уж вlашагlтоке кхо бlаьннена а бе болх корабоагlаргба довкъар кийдеча. Серноводски довкъашки хьокхаш ба мангал хlанз, хlаьта цига мах чlоагlа эшаш ба. Цул совгlа, оаха хьекхай 26 гектар люцерна, хьагулъе аьннад, оаха Совета балхахошка, из оаш кийчъярг лоархlаргъя вай, хlаьта техника лургья оаха аьнна. Цхьа саг аравалаццар.

Укх тайпара я ситуаци: цкъа кулгалхо кийча ва 200 саг балха араваккха, шоллагlвар — кхо бlаьннена бе болх бала хlаьта фактически цхьаьккха а дац деш. ХIанад из нигта? Из дош доашхаш саг вац. Амма ховш да уж шаккхе а кулгалхо колхоза а шоай доахан долча наха а доакъар lалашдара гlулакх дага доаллаш хила везаш хилари хlаьта кхы хlама деце а фу де вай аьнна вlаши къамаьл де йиш йолаш цу шинне а кабинеташка телефонаш латташ хилари.

В. ЗИМАРИН.

1981 шера чотагlа

Республикерча промышленни предприятеша шерра социалистически яхь йоаржаьй иттлагlча пятилетка задани ханал хьалха кхоачашъяра. Цу яхье хьалхарча мугlарашка йолаш хьайоагlа «Чечингстройтранс» производственни объединене коллектив. Цо укх шера ахе бетта планагlа лаьрхlачул совгlа дlа-хьа дихьад 41 эзар сом мах бола гlишлонхошта эша моахьаш.

КПСС XXVI съезда сийленна накъаяхара къахьегама вахте эттача объединене коллективо хьаналехьа дукха хlама ца эшаш кхоачашъяьй ах шера план.

Хадданза социалистически яхье хьалха латташ хьайоагlаш хилар белгалъяьна я Р. Исламов, С. Гишаев керте латташ йола бригадаш. Уж хlанз къахьегаш я тlадоагlача шера май бетта чотагlа.

Х. АБАЕВА.

КАГИРХОЙ ХЬЕХАМЧАШ

Вай республикерча гlишлонхошта чlоагlа эшаш йола материалаш арахец гlишлон материалийн гlишлон индустрен Аргунски комбината болхлоша. Ткъаьи шийтта тайпара гlишлон продукци арахец цар. Шоай хьинар кхоца деш къахьегача комбината болхлоша ханал хьалха кхоачашъяьй ах шера план.

Хадданза социалистически яхье хьалха а латташ, хlанз 1981 шера чотагlа къахьегаш дукха бригадаш я комбинате. Царех я Заиев Саид-Селима, Комаров Тимофея кулгалду бригадаш.

Билла бола кулгалхойн организатораши хиларал совгlа кагирхой дикагlболи хьехамчаш а лоархlаш ба уж. Дукхача шерашка шоаш lоаь опыт дlайовзийташ, эшаш дола гlо новкъостал деш цар кхаиккхебаь ба къона коммунисташ Дадаев Асланбек, Ташаев Асланбек, кхыбараш.

Х. ШАМИЛЕВА.

IИЛМАХОЙ КХЕТАЧЕ

СССР Iилмай Академе А. М. Горьке цlерагlча дунен литература Института болхлой керте а болаш вай мехка литературоведана массехк шу хьалха кийч а даь арахийцар дукххача томех латташ дола советски литература истори.

ХIанз Iилмахоша пхе томах латташ хургдола «СССР къамий Октябрь хилалехьарча ханарча литература истори» хьакхоллара болх дlаболабаьб. Селхан Грозне КПСС обкома политически дешара цlагlа чакхьаьлар шин дийнахьа хинна СССР Iилмай Академе А. М. Горьке цlерагlча дунен литература Институто, «Вай замалахьа дунен литература дегlаахара закономерносташ» яхача комплексни проблемах болча СССР Iилмай Академе lилман советох историей, социологей филологей Нохч-ГIалгIай lилма - тохкама институтон кийтъяь совещани.

Цига «СССР къамий художественни тlехьале lомалра теоретико - методологически проблемаш» яха доклад йир филологически lилмай доктора **Р. Ф. Юсупова** (СССР lилмай Академе А. М. Горьке цlерагlа дунен литература Институт) «Октябрь хилалехьарча ханарча нохчийи гlалгlайи художественни тlехьале lомаяра цхьайолча проблемай хьакъехьа» яхаш яр филологически lилмай кандидата, историе, социологеи филологеи Нохч - ГIалгIай lилма тохкама института литературоведене сектора заведующе **Х. В. Туркаева** яь доклад.

Докладаш тlа а совещане къамаьлаш даьча Москверча, Къулбаседа Кавказа автономни республикашкарчеи За кавказьера баьхкачеи lилмахоша дийцар региона къамий Октябрь хилалехьарча ханарча литература истори яздаро хьалхашка увттадеча декхарех. Иштта lилмахой вlашагlкхийттача къоастабир бокха лоархlам болча цу lилман балха къаьст - къаьстача доакъой хургбола автораш.

Совещане балха юкъе дакъа лаьцар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома lилмен дешара заведенейи отдела заведующе **Р. Н. Тимошенкос.**

КЪАХЬЕГАМХОЙ МАРКСИСТСКО-ЛЕНИНСКИ МИРОВОЗЗРЕНИ ХЬАЯР

Марксизм - ленинизм Коммунистически партеи социалистически пачхаьалкхени теоретически методологически лард я. Марксистско-ленински теори вахерца, коллектива гІулакхашца айхха ювзаш Іомаеш хилча наькха сакхетам шербу, къахьегамцара, производства эффективности балха дикали лакхъяра резерваш лахарца бола цар белам совбоах.

В. И. Ленина Іалаьмате боккха лоархІам беш хиннаб марксистски Іилма карадерзадара ларде къахьегамхошта политически кхетам балара гІулакха. «Вай, — белгалдаьккхад цо, — керттера декхар лоркІ бІарча цаІ йола революционни мировоззрени хьаярах». Из ленински указани дІахо йІаьхий еш чІоагІъяьй хІанзарча КПСС Программа тІа, парте съездий решенашкеи КПСС ЦК социамашкеи.

Соахка арабаьнча «Идеологически, политико-кхетама болх дІахо тоабарах» болча парте Центральни Комитета социм тІа белгалдаьккхад: «Идеологически политико - кхетамеи балха дог хила а хиннад, дусаш а да советски наькха Іилма мировоззрени хьаяр, парте гІулакха, коммунистически идеалашта боарам бонцаш мутІахьа болаш, социалистически Даймохк, безаш, пролетарски интернационализм йолаш уж хьалхебар».

Цудухьа, марксизма - ленинизма идеяш караерзаяр, царех творчески пайда эцар советски наькха хІара дешарча вахаре тІа-тІа дІачІоагІлуш дола массазара гІулакх а хинна дІаотташ латт. Партийни комсомольски сетерча дешаро гІолла марксизма-ленинизма классикий произведенеш, съездий пленумийи решенеш Іомаяро къахьегамхошта гІо ду КПСС чуреи арахьарен политика дикагІа йоазара, шоай лоІаматІа коммунизма идеалаш бахьан къовсам лоаттабераш царех хьабара.

Уж декхареш кхоачошдара шоай низаш тІаухийташ йола республика партийни организацеш дІахо ме йода кхы а дІенхаштагІа ледадеш я къахьегамхой марксистско - ленински сакхетам лакхбара гІулакх. Из къаьгга гуш дu чаккхдаьначa 1979—1980 дешара шера итогашка хьежича а. Дешара ерригача формаша чулаьцавар 218 эзар саг е цул хьалхарча шерачул 28 эзар дукхагІа.

Дикка эргалонаш хиннай политически дешара структурага дилача а. Партийни дешара юкъерчен лакхерчен дешара звеньяшка сакхетам лакхбераш 86,2 процентага дІакхаьчаб.

Из дешара шу Владимир Ильич Ленин ваь 110 шу дизера дика кийчо яь лакъабехара советски наькха политически къахьегамеи хьинар Іалаьмате чІоагІа айленнача хьалашка чаккхдаьлар. Цунца дувзадена къаьстта чІоагІа терко йора баьчча произведенеш кІоаргга Іомаяра, цун теоретически тІехьале вахаре миштта чаккхйоаккхаш а хьажара. Хьалхари занятеш «Ленинизм — вай заман революционни байракх» яхача темах чаккхъяьлаб. Шерра Іомайир К. Маркса, Ф. Энгельса произведенеш, КПСС XXV съезда документаш, КПСС ЦК ноябрьски (1979 ш.) Пленума материалаш, ноккъоста Л. И. Брежнева «КПСС идеологически балха лоархІаме дешаш», «ЗІамига латта», «Юхадайндалар», «Целина» яхе книгаш, город Москвай Бауманси харжамий округа къахьегамхошта хьалхашка ноккъоста Л. И. Брежнева а хІаьта миштта Политбюро членашеи кандидаташеи, КПСС ЦК секретараша а хорша маштa хьалхарча собранешка даь къамаьлаш.

Уж Іомадаро кхы а лаккхбир къахьегамхой сакхетам, айдир цар къахьегама хьинар. Из къаьстта дика хоуш да иттлагІча пятилетка а цун тІеххьарча шера а заданеш социалистически декхараш тІеххоачашдара кьрнача ахьага хьежача. Цу боламе даккъа лоацаш ва 99.986 ладувгІархо, хІаьта царех коммунистически хьисапе къахьегара — 40,1 эзар саг, 1058 ладувгІархо дІадахача дешара шера КПСС мутІарашка дІаийцав.

Партийни дешара система ладувгІарех 24 процент бараш «Дуне эргадоаха Іилма» яха керда курс Іомаеш хилар, 40,2 процент — «ДегІаенача социализма Конституци», 10,6 процент — «ДегІаенача социализма хьалашка нравственни эстетически кхетам балара керттера проблемаш». Партийни дешара лакхерча звенерча 6699 саго е 24 процент бараша интернационализмаи Іилма - атеизмаи дешаш Іомадир, хІаьта нийсса диълагІча даьнъо — «КПСС идеологически балха лоархІаме дешаш».

ДІахо болх беш хилар экономически дешар дикагІа вІаштІехьданкхара а. Соахка цул хьалхарча шерачул 28 эзар саг дукхагІа чуэзавар цу гІулакха, кхы тІа а 800 экономически школа вІашагІ а йоллаш.

Школайи семинарийи балха тІа шерра пайда ийбир ладувгІарий хьинар айдеча формех: рефераташ язъяра хи царна защита яраха, практически заданеш теларах, теоретически Іилма-практически конференцеш ярах. Чаккхдаьначи шера 1364 конференци яьй, 2952 пропагандист вар «Пропагандисто — эффективности дикалеи пятилеткана» яхача болиме даккъа лоацаш.

Цар новкъосталца ладувгІараша оттa а яь чІоагІъяьй 1050 встречни план, 47429 социалистически декхар, 3988 кхомбара лицевой счет. Экономически дешара школашкаш дешаш хиннараша 6188 рацпредложени еннай. Царех 3700 билла юкъе а хьош 3732,4 сом экономически эффект хьаийцай.

Иштта, чулоацам болаш чаккхъювлар занятеш «Промавтоматика» НПО механически цехерча ноа, В. К. Семостьянов пропагандист волча экономически школе. Цу участкерча къахьегамхошо эггара хьалхарчарца хьалладацар бригадин методагІа къахьегила. ЦІоай пятилетка карарча шера 4 январе кхоачашъяьй цар. Цар ерригa 24 ладувгІархо коммунистически къахьегама ударник ва. ХІаьта цу завода электромеханически цехерча 49 ладувгІарех 23 рационализатор ва. Шера 4300 сом экономически эффект луш йола 12 рацпредложени еннай цар. Цу предприяте дамм Іома а ю, шерра йоаржа а ю пропагандистски балха толашагІйола опыт.

Укх тІеххьарча хана республике дукхагІа терком тІаухийт кулгалдеча кадрий дешара, царех дукхахбараш шоай коллективашка пропагандисташ болаш ба.

ТІа-тІа дукхагІа йоакхо ю пропагандисташ кийчбара, теоретически методически кийчо лакхъяра, информировани елга тоалара, дика опыт уж дІа-юха эцаш хилийтара. Иштта, эргалонаш хиннай цар дикалга диллача а. 7078 пропагандистах 5308 КПСС член ва, 5025 лакхерен чаккхъаккхаш лакхерен дешар дийша ва, царна ва 71 доктори Іилмай кандидата ва. Беррагех 65,8 процент бараш предприятей, учреждеией кулгалхойи халкъа боахама специалистий ба.

Пропагандисташта лоаттадеш дола новкъостал кхы а эффективнегІа хилийтара КПСС обкома политически сердалон ЦІагІа хьаьй методистий - консультантий республикански школа. КІеззиг дукха тоабаьб шоай болх политпросвещене кабинетий методически советаша. Общественни аттестаци яьй партийни дешара школай семинарий кулгалхошта.

Пропагандистски кадрай резерв кийчъелга нефтерча даькъе марксизма - ленинизма университета пропагандистски факультете гІолла чаккхдоаккхаш да. Иштта, чаккхдаьначa шера укхаза кийчъир шин бІаь саг, хІаьта иттлагІча пятилетка шерашка цхьа эзар пропагандистал совгІа бараш.

Вай хІанз ала йиш йолаш дац марксистско - ленински дешар дІахо эргадаккха тоадари, кадраца экономически кийчо яра юкъхьанцарча партийни организацешта КПСС райкомий горкомий оагІонгахьара «доагІаш дола новкъостал хул, аьна. Дешар вІаштІехьдаккхарах лаьца дешаш наг-нагахь мара дувцац парте райкомий, горкомий, юкъхьанцарча парторганизацей бюрошки, коммунистий юкъарче собранешка.

Дуккхача вай районашка пропагандистай дешар лохача боараме вІаштІехьдоах, секционни занятеш йоц, гаьна хьалхашкахьа хьежаш болх вІаштІехь ца баккхар бахьан долаш шоай творчески планаш йоацеш болх бу пропагандисташ.

Дуккхача партийни организацей шоай дешара - материальни база, гойтара агитаци, пропаганда технически средстваш яц. Уж кхоачамбоацараш шортта долаш да Грозненски, Шалински, Урус-Мартановски районашка.

Иштта, укх шера 17 марте Грозненски района юкъхьанцарча партийни организацешка занятеш миштта вІаштІехьъяхай хьежача гучадьлар из гІулакх дукхахахьа формально леладеш долга. ХІаьта Грозненски газ чаккхйоахача заводе, ноа тІаврча оалхазарий фабрике, «Аргунски» совхозе занятеш цхьацца бакъахех цу дийнахьа ца еш йисар. ТІаккха «Теплични» совхозе хинна занятеш лохача идейно - теоретически боараме чаккхъялар. ЛадувгІараша теори шоай балха практикаца ювзацар, гойтара пособех, пропаганда технически средствах пайда ийбацар. Совхозе болх беарех нийсса ахаш цхьаннахьа дешаш бец.

Районе йоацаш и пропагандистий дешарен кадрай экономически дешар вІаштІехьданкхарен перспективни планаш. ДІадахача шера укхаза кІезигагІа яр интернационализмаи атеизмаи проблемаш Іомаь семинараши ладувгІараши.

Уж проблемаш Іомаяра кІезигагІа терком тІаохийта баьннаб Сунженски, Веденски, Советски районашка а.

Республике хІанз а хила ма йоагІара яц партийни экономически, образоване дешара база, массанахьа вІаштІехьдаьккхадац общественни хьисепе политически просвещене кабинеташ хьаелга.

Партийни организацеша хІанз шоаш кердача шера кийчо егга дІадолаьча хана керттера терком тІабахийта беза лакхе белгалдаь кхоачамбоацараш ца хилийтара, боагІача боараме школаши семинарийи вІашагІйоккхара, кхоачамболаш пропагандисташ кийчбара. Дешара шера итогехь кердачул кийчо ираки дола дешаш шерен шІенхаштан дувцаш деза.

Л. КОДЗОЕВА,
КПСС обкома политически дешара ЦІен заведующе заместитель.

Тахан — Еррисоюзни изобретателен рационализаторен ди

Кхолламца рузкъа дебадераш

Октябрьски революце орден леласча «Красный молот» яхача машинашъеча завода рационализаторашка механа беррлгача изобретателашцеи рационализаторашцеи цхьана 28 июне белгал доаккхаргда изобретателен рационализаторен Еррисоюзни ди.

1919 шера 30 июне, вай механа чІоагІа чоалхане а хала а хиннача шера, В. И. Ленина кулг яздаьд изобретенеех долча исторически документа. Цу декрето хьайийлар советски изобретательствай рационализаце исторе хьалхара оагІув, хІаьта боккха лоархІам болаш а хилар вай механа Іилмай - технически прогресс дегІайоалаяра.

Коммунистически партеи Советски правительстваи терком тІа а ахийтаб хІанз уха а ухийт технически творчества, цунах механа керттерча производительни низех цаІ а лоархІаш.

«1976 — 1980 шерашка СССР халкъа боахам дегІаахара керттерча лостамашка» белгалдоаххача бесса, Іилма - технически прогресс сихъяра керттерча наькъех цаІ ба къахьегамхой творчески болам, хьинар, новаторство, изобретателийи рационализаторийи болам ма мотта дегІабоалабар.

Уж декхараш кхоачашдара тІаерзаль я бІаьш бола заводо говзанчаш — технически прогресс кхолларашка чулоацаш йола завода цехаштеи отделаштеи юкъе ерма социалистически яхь.

ИттлагІча пятилетка чуболаш завода рационализатораша декхар тІанийцадар: 1150 эзар сом кходе. Социалистически яхь юкъе а баха, КПСС XXV съезда решенеш кхоачаш а еш, механаьтта доаккхача, механаьтта чаккхдоаккхача газни промышленностa арахецача изделей дикал лакхъяра никъ лаьцабар завода говзанчаша. Цар къаьстта терком тІабохийтар хІанзарча хакарча конструкцеех, технологически процессах пайда эцара, къахьегама овсарле лакхъяра материалаш, энергетически ресурсаш кхоара, къахьегама эффективности дикали лакхъяра.

В. И. Ленин ваьча дийнахьа дена 110 шу дизар дездалехьа хьалхха рапорт делар завода рационализатораша тІаьйца хинна социалистически декхараш шоаш хаьал хьалха тІеххьоачашдарах. Цар кходир механа 1661,5 эзар сом халкъа боахама средстваш. Заводера говзанчаш дІахо а лохаш ба производства керда резерваш, лаха гІерт эффективнегІа йола балха приемаши методаши. Цар творчества кІийле а кердадар, дикагІдар лахар хинна ца Іеш, лакха духовни уйлаш, шоай къахьегам обществана лоархІаме хилар кхетадар.

Пятилетка йоласча гІоне заводо кходаьд 2054,2 тонн металл, 36,9 тонн босбар а долаш, 1001,6 эзар кубически метр Іалама газ, 36391 тонн Іи, 1710,8 киловатт-сахьат электроэнерги, 3738 кубически метр тоІадаь фи, 281 эзар нормо-сахьат, 1247 эзар сома манча кхыйола материалаш.

Цу юкъе да АТЗ изделей конструкци эргаьнкха тоаяр могадаьча испытаней группа кулгалхочо Н. П. Михайловеи керттера конструктор хинна Г. В. Пайдемановеи шин рационализаторски предложенех пайда эцарах халкъа боахама кходаь 600 эзар сом а.

Белгалдаьха тоІамаш доахача дикъа лаьнад завода администраце, партиомо, профсоюза завкомо, ВЛКСМ комитето, цехийи отделийи коллективаша. ВОИР, НТО санна йолча общественни организацеша, кхычар. КІезига лоархІам болаш хилавзар вакхдаьха къажараш, конкурсаш.

Къаьстта лоархІаме бахкан даьд заводе дикагІболча рационализатораша. Масала, МС-900 яхача складера дом боалла фо цІендара «ФР-ПТ» фильтрашта метта инженера Н. Г. Задесенеца юкъейоалаьй накопительни емкость а йолаш йола циклон. Юкъедоаладаьча цу кердачо йиш хилийтай шера 13,8 эзар сом кходе. Наха чІоагІа хоагташ болча «Огонек» яхача яь конструкци хийца а хийца вокзагІа волча мастера А. Д. Чернова йиш хилийтай шера 170 тонн дьпи кходе, 12,2 эзар сом экономически эффект а луш.

МаІача нахал тІехьабусаш бац яхалнах а.

Технолога Н. А. Врублевскаяс цементировочни агрегатага йодача кран-4 формовка технологи хийцай. Цун предложенех пайда эцаро шера енна экономически эффект 3,2 эзар сома лоархІаме я.

Пятилетка йолаелча дена модельни участка слесара А. В. Шелковникова лицевой счета тІа дІаяздаьд 6900 сом.

Кердадараш юкъедахьара проблема къоастаеча боккха лоархІаме я, хоьш долча тайпара, рационализаторий творчески бригадаш. Уж бригадаш я творчески доттагІалей дикагІа йола форма. Цар коллективни творчества йоккхагІа эффект лу халкъа боахама индивидуально оттаь предложени юкъейоалайича хулачул. Ер да масал:

С. П. Коваленко, Ш. Ш. Вайстуб, В. М. Александров юкъе хиннача авторий группа предложени елар шихтови материалий хьисапе шоай производства отходех шолхехи пайда эцара дола хьалаш Іалашдара специальни болат (болх бу углекислотини сероводородини агрессивни хІамашта юкъе) лоладара технологи хувца аьна. Шера заводо кходир 68,7 эзар сом.

Уж рационализатораша хьега нъа эффективни хилар хьахьокхаш долча масалий алхха цхьа дакъа мара дац.

Хоьш да, изобретени Іилма-технически прогресса а арахецача продукце дикал лакхъяра а ния бола рычаг хилар.

Ала дезаш да, хьа а яь авторски тешалех чанх а ньина йолча изобретенеех заводе кІезига пайда эцаш хилар. Цудухьа хьатІайоагІача пятилетке завода технически службa балхахошта хьалханикa латт изобретеней боарамe кхоачашъяь технически решенеш гучаяхара тІадерзадиe декхараш.

ИзобретательІашеи рационализаторашеи творчески толамаш доахнага Іалашдеш йола лоархІаме средство я изобретательствай рационализацей кІийленаш Іомаяр, патентни фондах пайда эцар, боккхагІа барий опыт нагех барашта дІаяхар. хІана аьлча технически творчество, моллагІа кхы йола творчество а санна, эггара хьалха дог уроттадарах ния оарцагІбаккхарах хьахулар да. ХІаьта из гІулакх дукхагІча даькъе кагирхоех доал. Цудухьа да кагирхой, кхы а шорагІа рационализаторски балха юкъелла хьехам бала, технически творчества дакъе гІо де, цар эффективни кердадараш шерра дІадовлайта дезаш хилар.

Кердадар хиннахьа юкъедахьар, авторий хилагІа лури юкъедоаладе гІо даьрагІа сооцрени ярашта лури дІадалар — технически проблемаш къестаяра тешал хинна да Іеш рационализаторий изобретателийи творчески инициатива хьалладар а да.

В. ЛОБАНОВ,
«Красный молот» завода БРИЗ-а начальник.

Грозненски «Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни заводе дукха рационализатораш ба. Хаддаш творчески балха тІа хьинаре даькъа лоацал. Цар цІераш йоахача хана эггара хьалхарчарлд хьоахабу рационализаце балха йола инженер Лубенко Владимир Васильевичи слесарь, рационализатор Ширяев Иван Андреевичи. ХІара шера предприятена боккха пайда беш йола дукха рационализаторски предложенеш производствана юкъехувл цар. Укх шера дукхьала пхе бетта цар кийч а хь производствана юкъейоалаьча кхаь рационализаторски предложене шера беш бола пайда 2500 сом да.

СУРТА ТІА: (аьрдехьара аьттехьа) рационализатораш В. Лубенкои И. Ширяеви шоай предложенех кийчъаьча приспособленега хьожаш ба.

И. ПЛИЕВА сурт.

Творчески балха тІа

Доккха цІей долаш санна дукха нах гулбенна бар укх деноака Грозненски производственни швейни объединене № 1 йолча филиала клубе. Изобретателен рационализаторен Еррисоюзни денна хетадаь «рационализатора ди» дар цига хиннар. Объединене беррига рационализатораши технологаши бар технически творчества цІейна хетадаь ди долча баьхна.

ВОИР-а Совето бутт хьалха шоашка балча хоамага хьежжа производства «готта» моттигаш шеръяра къахьегам аттача баккхара, продукце дикал айлран къахьегама овсарле лакхъяраш, бийдала кхом бара деша хетаяь предложенеш еннаяр рационализатораша. Иштта, дустамаш деча истола ролинашта керда тайпа резинни кольцаш кийчдара рацпредложени елар слесара Н. И. Тала. Из предложени юкъейоалаяро торо кулийтаргья кІадаш нийса диста, цар кхом бе, барзкъаш дикал айс. ХІаьта, деша даха ха кхачаиза долча бераша даьрхІа еча дъьре ночамашти обработка яра технологи хувцара рационализаторски предложени елар конструктора З. И. Аиндаловаси расклацчика Е. И. Бриськовоаси. Цу предложене луш бола пайда ба хІара ноч тега обработка еча 100 секунд хан дукха тайи кходелга.

ЗІамигача берий кочамни буньа тІарча конструкце модель хувцаш нормирование инженера В. Г. Росторгуеваси еннача предложене торо хулийт шера 1400 сом кходе. Кхы а маьхале яр объединене керттерча механика А. С. Бермановеи слесара Н. И. Талеи цхьана енна предложени. Из предложени производствана юкъейоалайича вІаштІехьдаргда шера 10000 сом кходе.

«Рационализатора ди» дІадахьара комиссе членаша массана я раьза болаш производствана юкъейоалае могайир уж а, кхы дукха рацпредложенеш.

Иштта я объединене кулгалхоша, ВОИР-а Совето технически отдело баркаьъаш тегараш изобретеней рационализацей дукагІа юкъеоалара дІанхухьача мероприятех наІ. Баькъда, цунца чаккхдалац цу хьакъехьа укхаза ду балхаш. Цу объединене хул «къонача изобретатеи рационализаторей дикагІа йола предложенеш», «кхалсага — рационализатора дикагІа йола предложени», «изобретеней рационализацей дикагІа йола цехаш» яха конкурсаш «Бийдалахи, материалахи, довгоралнерго-ресурсаехи эффективно пайда эцар» яха хьажар. ХІаьта, боккха терком тІабохийт объединене дикагІболча рационализаторий опыт дІайовзийтара а. Цу хьанъехьа дуц «Швейник» яхача дукха тиражни газета оагІонаш тІа, филиалерча, цехашкирча пенгазеташ тІа. Массане а терком тІаолаш хоза кийчдаьд «ВОИР-а вахар» яха стенд. Цу тІа гІолла дика хьахьекхаб объединене беррагача а рационализаторий творчески болх. Производство эргайоахача докккха дакъа доаш рационализатораша. Цар предложенеш тІаерзаль я арахецаш дола бараньаш дикагІа хилийтара, уж хьадарта дІадодар кІезигдара, экономически эффективность лакхъяра.

«Белгалдаккха деза, технически творчествана дукхагІа нах юкъеозара шийна, хьинар, кхетам кхо ца беш къахьегаш я объединене рационализацена йола инженер, 1969 шера дена ВОИР-а Совета Председатель Кириченко Евгения Павловна. Цун хьалхенца дукха лекцеш еш цехашка, беседаш ю сменашка, бригадашка. МоллагІча а мутІарерча болхлочоа дага дехха дика хІама ков. Кириченко хьалхенца дІахо вахаре доаладе гІо ду консультанташеи технологашеи. ХІаьта, уж дика хІамаш дагадохараш укхаза кІезига бац. Цунна дола масал да, иттлагІа пятилетка йолаеча денз цу объединене юкъейоалаяь рационализаторски предложенеш. Цу юкъа объединене еннай 503 рацпредложени. Царех 417 рационализаторски предложени производствана юкъейоалаярех баьнна пайда — 392 эзар сом.

Объединене кІезига бац творчески балха тІа бешха дика толамаш даьха укх шера шоай цІей леадеш бола рационализатораш. Цхьабаккъда, царна юкъе а дикагІчарех лоархІаш ва ремонтно - механически цеха слесарь С. П. Гулиев. Укх тІеххьарча 10 шера цо еннача рацпредложенех 35 производствана юкъейоалаяро торо хилийтай 59 эзар сом кходе. ХІаьта боккха мах баьб цун творчески балха а. ДІадахача шера цунна еннай «СССР раслуженни рационализатор» яха сийдола цІи. Иштта дика рационализатор лоархІаш ва № 6 йолча цеха слесарь - ремонтник М. Р. Алиев а. Духхьал 1979 шера енна 7 рацпредложени балха юкъейоалаярех хинна пайда ба 3500 сом.

Цхьабаккъда, духхьал цо рацпредложенеш тийна Іац иов Алиев. ЯлхлагІча цеха ВОИР-а Совета председатель хиларах тарра цо дукха къахьег шоай цехера болхлой творчески уйлаш совъяхара, рационализацена юкъе уж дукхагІа оовра. ХІаьта, дика рационализатор санна из вовз дика слесарь - ремонтник хиларца а. Вилхь норма тІеххоачашъелта дуи массазара пемал а хиила дІаэттай. Цо дикха делаю коммунистически къахьегама ударника цІи. Цун наьнха тІа лоп «За трудовое отличие» яха медаль.

Из санна дика рационализатораш ба экспериментальни цеха конструктор З. И. Аиндалова, догам деча цеха мастер М. А. Щербина, иштта кхыбараш.

Грозненски производственни швейни объединене тІа - тІа дегІаух рационализаторий мутІараш. дукхагІа юкъехувл цар тела маьхалера предложенеш. ХІаьта, царех боккха пайда а боал. Аьлча кхоачам ба объединене хІанз арахецача ерригача продукцех 34 процент пачхаьалкхен дикала Знак йолаш я. **К. ЮСУПОВ.**

Волгоградски тракторни завода мовхьаш тІадоттача площадке ДТ-75 яха тракторах машиниаькъа платформашта тІайоттара керда метод балха юкъейоалаяьй. Рационализатораша - машинаькъахошеи завода болхлошеи предложене еннай машинаш дІанохьийтача хана состава дІоахала ния мутІарагІа уж платформа тІа оттаира прогрессивни схема юкъейоалае аьнна. Цо торо хулийт машиниаькъа цхьан платформа тІа хьалха уттаеш хиннача йиъена метта ялх трактор оттае. Цу тайпара машинаш дІанийсйича хІара кхоалагІа йола платформа мукъайоал.

ЛоархІамаш даьд из керди гІулакх алхха цхьан Волгоградски заводе балха юкъедоаладарах шера миллиов сомах диълагІа дакъа экономи хургья аьнна.

СУРТА ТІА: кердача схемагІа машиниаькъа платформа тІа оттаяь ДТ-75 яха тракторaш.

Э. КОТЛЯКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕ

Харжархой наказаш — вахаре

Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совето цкий заседанe ладийгІар халкъа депутатий Надтеречни районни Совета исполкома председателa М. А. Турпуханова яьча харжархой наказаш кхоачашделга вІаштІехьдоахаш а тІахьожам лоаттабеш а беча балхах йолча докладага. ГІанийцар боагІгІаш бола социам. Цу тІа белгалду Надтеречни райисполкомо, хІаьта иштта халкъа депутатий Горагорски поселкови юртийи Советий исполнительни комитеташа СССР, РСФСР, Нохч - ГІалгІай АССР Конституцеша дІадехача чунга хьежжа харжархой наказаш кхоачашделга вІаштІехьдоахаш а тІахьожам лоаттабеш а цхьадола балхаш деза.

Районни, поселкови, юртий XVI харжача Советий депутаташта деннача наказех кхоачашде тІанйицалар 221, царех районни Совета депутаташка — 58 поселкови 35, юртий Советий — 128.

Наказаш дар предприятей, организацей, гІишлошъерий, юрта боахама, коммунальни, бытовой, торгово гІулакхаш бахара нахa дара балхех лаьца.

Цхьадола балхаш дарах кхоачашдаьд 210 наказ. Наказех хьалъяьй Гвардейски Братски юрташка школаш, быта ЦІа, Зебир-Юрта Совета исполкома здани, Гвардейски юрта культура ЦІа, Надтеречни юрта 468 кв. м наха чубаха цІенош. Цу гІулакхашка 1977—1979 шерашка дІадахийтад шин миллиона 44 эзари сомал дукхагІа ахча.

Цунца цхьана НГІАССР Министрий Совето белгалдир харжархой наказаш кхоачашдеш халкъа депутатий Надтеречни районни Совета исполкомо беча балха тІа белгалдара кхоачамбоацараш долга.

Цхьадола наказаш тІанйицад уж кхоачашде торонаш йоацашехьа. Цудухьа уж кхоачашдаьлац. Харжархой наказаш кхоачашдара лоаттабе боагІа тІахьожам лоаттабац райисполкомо. Райисполкомо наггахьа мара ладувгІац наказаш кхоачашдарах предприятей, учреждеией, организацей, кулгалхоша ера отчеташка, наказаш кхоачашдара тІахьожам лоаттабе тоъам болаш юкъеозац Советий массазара комиссеши депутаташи.

Юртий Советий исполкомий балха тІахьожам лоаттабеча кхоачамбоацараш да. Царех дукхачар (Верхне-Наурски, Бено-Юртовски, Зебир-Юртовски) наказаш кхоачашде дезачарга дІадовзийтадац Советий сессешка исполкомий заседанешка наказаш кхоачаш миштта ду ладийгІадац. Юртий Советаша харжархой наказаш кхоачашдара беча балхах ладийгІадац райисполкомо, уж кхоачашдара йолаш йола опыт хьагуттьяьпи.

1980 шера харжамаш дезаш халкъа депутатий моттигерча Советий депутаташта 235 наказ деннадар 1980 шера апреле — мае Советий сессешка дийца а дийца уж кхоачашдара мероприятеш чІоагІъяьй.

Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Советo халкъа депутатий Надтеречни районни Совета исполнительни комитет декхарийла йир белгалдаь кхоачамбоацараш дІадаха, харжархой наказаш шийн хаанахь кхоачашделга Іалашдара болх дІахо тоабе.

Райисполкома тІадиллад харжархой наказаш кхоачашдара кхы тІа а ресурсаш лахара хьинарегІа болх бе: бояхаьеи социально-культурни тІирсаш хьалдара планаш, бюджеташ оттаеш харжархой наказаш диззагІа лархІа, бюджет кхоачашъеш кхы тІа а хьачуена средстваш наказаш кхоачашдара дІаахийта, цу гІулакха иштта дІаахийта предприятей, учреждеией вахоагІа вІашагІтеха средстваш, наказаш кхоачашдара баха нах дукхагІа юкъеоза.

Наказий хьакъехьара мероприятеш кхоачашъяр поселкови а юртий а Советий исполнительни комитеташкара, отделийи управленеи, предприятей совхозий, организацей кулгалхошкара чІоагІа хьадеха, хан-ханнахьа цар отчеташка районни, поселкови юртий Советий сессешка, исполнительни комитетий заседанешка ладувгІа, цу дешаех тІайийо решенеш кхоачаш миштта ю хьажи.

Харжархой наказаш дара районни Совета йоагІ-йоагІа массазарча комиссей болх вІаши нийсбара йоакхо е. Советий сессешка а райисполкома заседанешка а дувцаш а дола дешоц нийдеча хана уж юкъеоза.

Харжархой наказашна беча балха практика хьагулье а дІайоаржае а, цу дешаех советски органий балхахойи депутатийи дешара массаза а уйла тІаахийта, наказаш кхоачашдара беррига болх наха шерра дІабовзийташ бе.

Кхоана—Советски кагирхой Ди

Советски кагирхой Ди оттадаьд 1958 шера. Из дезду хӀара шера июнь бетта эггара тӀехьарча кӀирандийнахьа.

Халкъа боахама дерригача довкъошка толаме къахьегаш ба кагирхой. Машинашъечен гӀншлошъечен болхлошта юкъе 40 процент гаргга, транспорте кхоалагӀа дакъа, ахаш гаргга яйгача промышленносте болх беш къона болхлой ба. Халкъа боахаме лакхерен юкъера специальни образовани йолча берригача специалистех кхоалагӀа дакъа 30 шу даланза бола нах ба. СССР Лакхехьарча Совета депутаташта юкъе 18 процент совгӀа бараш, союзни автономни республикай Лакхехьарча Советий берригача депутатех пхелагӀа дакъа кагирхой ба.

Традици а хиина дӀаэтта ма хиллара цӀей хьатӀакхоачача хана советски кагирхоша, комсомольцаша Даьхенна, партена рапорташ тел шоай гӀулакхех, шоашта карагӀдаьннарех. Низ кхо ца беш Даьхе бахьан долаш къахьегаш, тӀехдика дешаш, политически кхетам лакха болаш хилар — ишта ба советски къоначa наьха вахара чулоацам. Мехка къонача тӀехьен уж дика гӀулакхаш чулоац «Эффективностен дикален пятилеткана — въонабарий энтуазиазми творчествои!» яхача боламе.

Къонала город

Иркутски область. ХӀара шера меттел хӀара дийнахьа а дегӀаноагӀа Ангарск. ХӀанз а тиъаь итт шу даланза йола из город Малхбоален СибарегӀарча йоккхийча промышленни центрех цаӀ хиина дӀаэтти.

Тахан цунах эггара чӀоагӀагӀа довзаш дайташ дола хӀама из гӀншлонхой кулгаша хьадаьр да. Из алхха хоза хилийта гӀийрта ця Ӏеш, паргӀата хургйолаш, цига болх бе а салаӀа а атта хургйолаш хьалъяьй цар из. Цар хьийта къа зехьа довзар. Ангарски гӀншлонхой управленена, «Ангароннефтеоргсинтез» яхача объединенена, цементно-горни комбината Къахьегама ЦӀена Байракха орденаш енийй. Городе — 14 Социалистически Къахьегама Турпалаш ба.

Дукха ха йоаццаш Ленинградски архитектораша проект оттаьй сибарегӀен городa центра ТӀайоагӀача хана кердача майдан тӀа хургда Советий ЦӀа, гостиница, торгови комплекс, лакха цӀенош. Наха чуӀе цӀенош хьалде доладергда Китой яхача додача хин хозача йистошка, хьалъергьа цхьаькха цаӀ стали он.

...Ангарск — тӀом дӀайаьнначул тӀехьагӀарча пятилеткашка хьалъяьр. Эттара хьалха из йиллараша къонала город аьнна цӀи тиллай цунах. Тахан а доккхал деш из цӀи лелаю городо. Дегаш къона долаш ба из хьалъяьраш, цун заводаш хьалъяьраш, царга ра эстафета дӀаницараш.

СУРТАШ ТӀА: 1. Къона город Ангарск.

2. Культура Двореца «Современник» яхача самодеятельни ансамбле дакъа доацаш бола ангарчанкаш.

Э. БРЮХОНЕНКО сурт.
ТАСС фотохроника.

СИЙЛАХЬ-БОККХАЧА ОКТЯБРА ТӀЕХЬЕ

Республика комсомольцаши кагирхойи советски кагирхой Денга болх Ӏалаьмате чӀоагӀа дегаш айденна. Из цӀей белгалдоакхх В. И. Ленин ваь 110 шу дизача а Сийлахь-боккхача Даймехка тӀем тӀа советски халкъо Котало яьккха 35 шу даьннача а шера. Дукха ха йоацаш 60 шу дизар Нохч - ГӀалгӀай областной партийни организаце. Цу белггаларча гӀулакха хетаь яр ВЛКСМ обкомеи Грозненски горкомеи цхьанара торжественни пленум. Пленумо хьахьекхар сийлахь-боккхача Ленина васкеташ кхоачашдеш Нохч - ГӀалгӀайчен комсомольцаш вай партен советски халкъен сийдола революционни, тӀема, къахьегама традицеш безаме лораеш алсамйоахаш, коммунизм хьалъеча хьинаре дакъа лоацеш болга. Комсомол хӀанз йизза кхийна я. «Бакъда, цун дог массиза а къона да, — аьлар ВЛКСМ XVIII съездо КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателa нов. Л. И. Брежнева. — Ленински комсомол — парте денале гӀоначен тешаме резерв. Партегара оаш дӀаэц шоай союза берригача балха йола тохкам баь Ӏалаьмате йоккха опыт. ХӀаьта из доагӀаш а да. Партен комсомолен де лерхӀар ма дий — коммунизм, хӀаьта никъ а цаӀ ба — из Ленина никъ, халкъа тӀулакх дера никъ. Шоай даьлашен даьшен дӀадоладаь сийлахь-доккха гӀулакх йиззача коталонга кхоачале дезаргда шун».

Сийлахь - боккхача почин кагара — хьалхарча коммунистически субботникашкара — дӀайолалу Ленински комсомола сийлен традицеx цаӀ — кердача общества материально - техническе базе хьалъеча хьинаре дакъа лацар. Цу традицешта тешаме я ВЛКСМ денале отряд — Нохч - ГӀалгӀай областной комсомольски организеци а.

Шерагара шерага дегӀаух областной комсомольски организаце мугӀараш. Шийн низ алсамбоах цо керда къахьегама коталонаш йоахаш денал гайташ. Областной комсомольски организаце 60 шу дизар дездеш республика комсомольцаша, берригача кагирхоша хьинаре дакъа лоац КПСС XXV съезда решенеш кхоачашъеча.

150 комсомольски - кагирхой коллективо 6500 ӀамигӀача сагон йоӀи В. И. Ленин ваь 110 шу дузаш кхоачашйир тхе шера задалеш. Социалистически яхь хьалха йоагӀа «Грознефть» объединене, ГӀ. Ахриева цӀерагӀча «Электроинструмент», «Красный молот» заводий. СССР 50 шу дизара цӀерагӀча хим завода, «Промавтоматика» НПО, дукхача кхычар комсомольски организацеш. Шоаш ца кхобеш къахьегаш ба производстве хьалха латта. Ленински комсомола преме лауреаташ Ужахаджиева Малика, Закриев Адам; СССР Лакхехьарча Совета депутаташ Арсамаков Ахьмад, Финогенова Надежда, Дзармотов Муса, Багуева Зайдат. кхыбараш. 1979 шера производства даькъе Ленински комсомола преме лауреаташ хилар Астамирова Аьсет — Сунженски районна «Путь к коммунизму» яхача колхоза доярка, Кагерманов Бекхан — «Жилгражданстрой» треста монтажник, Лиломан Николай — Старогрозненски УБР бурув детар.

Дукхача кагийча нахаи мехкараштеи гражданственностен патриотизмаи школа хилар комсомольски стройкаш. Духхьал дӀадахача шера комсомольски путевкех мехка ударни гӀншлош хьалъеча вахар республикера 337 кагирхо. «Атоммаш» хьалъеча дукха ха йоацаш нахав 75 комсомолец. Хьайбай продукташ дукхагӀа яхара боккха лоархӀам беш «Кавказ» совхозей «Майская» яхача оалхазарий фабрикей гӀирсаш хьалдеча бокъонца йола комсомольски йоакхо йир Грозненски Шалински комсомольски организацеша.

Алхха 1979 шера студентий гӀншлошъеча отрядий оӀухоша 1200 эзар сома маьха балхаш дир.

Производства эффективности балха дикали айяра доккха дакъа кийнахуаь къонача рационализатораши изобретателашен. ДӀадахача шера цар елар 5033 рационализаторски предложени, 3472 эзар сома экономически пайда а беш. 281 изобретени йир 1219 эзар сом экономически пайда а беш.

КПСС ЦК ноябрьски (1979 ш.) Пленумо керда декхараш оттадаьд юрта боахама къахьегамхошта хьалхашка. Цо дӀадех «Хьайбай боахам — комсомола денала гӀулакх», яха болам дӀахо дегӀабоалабир. Республика хьайбай боахаме болх беш 3 эзар гаргга кагирхо ва. Фермашка хьайбаш чукхоабача площадкашка, оалхазарий фабрикашка вӀашагӀъеллай 70-нел дукхагӀа комсомольско - кагирхой коллектив. ИттлагӀча пятилетке цу отрасле балха хьожаваь 2 эзарнел дукхагӀа кагирхо.

Ялаташ чуцаьа кхы тӀа а вӀашагӀъеллай 300-нел совгӀа кагирхой экипажаши звеньяши.

Ленински коммунистически субботник долаш дакъа лоьцар 230 эзарнел дукхагӀча комсомольцашеи кагирхошеи.

«Идеологически, политико - кхетама болх дӀахо тоабарах» болча КПСС ЦК сацам тӀа белгалдаь да политико - кхетама балха дог хила а хиинад долаш а да советски наьха Ӏилма мировоззрени хьахилийтар. Цу гӀулакха боккха лоархӀам ба комсомольски политически экономически дешара, массови пропаганда тайп - тайпарча формий. Комсомольский кагирхойи политически дешар дӀахьо кагирхой тайп-тайпара категореш теркал а еш. ДукхагӀа хиннай кружокаши семинараши, цига дешараш. Укх дешара шера болх беш яр 625 кружоки семинари, 16600 ӀамигӀа саги йоӀи лелаш а йолаш. ДукхагӀа хиннаб партийни дешара системе дешаш бола кагирхой. Комсомола комитеташа боккха болх бу лекционни пропаганда тоаеш. ХӀанз 3198 къона лектор, оӀаьш къона агитатораши политинформатораши ба парте дош къонача аудиторешка дӀакхухьаш.

ТӀехьарча шерашка кхетам балара балха лоархӀаме форма я «КПСС XXV съезда решенеш — вахаре!» яха Ленински зачет. Цига дакъа лоацаш ва 132 эзарнел совгӀа саг. Комсомола комитетий балха юкъе енай Ленински урокаш.

Республика комсомольски организацей балха тӀа лоархӀаме моттиг дӀалоац СССР халкъий доттагӀлей уйла йолаш кагирхой хьалкхебаро. Нохч - ГӀалгӀайчене болх беш я интернациональни доттагӀлех кагирхой клубаш, цхьана чаккдоах Къилбаседа Кавказа автономни республикай, Украина Херсонски области, Венгерски Халкъа Республика Комаромски областа кагирхошцара цӀейши фестивалаши. Комсомола комитеташа хьинаре дакъа лоац Нохч - ГӀалгӀайчен шийн лоӀамагӀа Россех дӀакхийтта 200 шу дизар дездара кийчо еча.

Республика комсомольски организацеша тӀехьарча хана дукхагӀа уйла тӀаухийт кагирхошта нравственни, правовни кхетам балара. «Вай кагирхой массе а оагӀорахьа образовани а духовни хоза а болаш хилвралa совгӀа унекцӀена, чӀоагӀбенна, физически низ болаш оӀаргаго лов вайна» — белгалдаьккхад Л. И. Брежнева. Республика кагирхойи мехкарийи чӀоагӀа лелаеш ба физически культурей спорти, дукхачар дӀаенний ГТО Еррига союзни комплекса нормативаш. «ГТО значокагара — олимпийски медалашка» яхача XXII Олимпийски ловзараштa хетабаьча Еррига союзни болама гома чуитташ эзараш болча кагийча нахеи мехкарашеи лакхъпайй шоай спортивни разрядаш. ХӀана республике на 2 спорта заслуженни мастер, 27 дунен халкъашта юкъерча класса спорта мастер, спорти мастерий, массови разрядий спортсмений йоккха групп. Республике а берригача мехка а малав Орцуев Хьасан, Джабраилов Хьамзат, Бисултанов Аслаабек, Дегтярева Лориса — дунен а Европа а чемпионаш, Еррига союзни дунен халкъацта юкъерчен турнирашка котбийнараш. Ленински комсомоло хьалкхебаьраш ца бовзаш. Бераш ен кхуьш боагӀарашеи чӀоагӀа безам болаш «Старты надежд», «Кожаный мяч», «Чудо-шашки», «Белая ладья» яхача республика дӀахьоча берий ловзарашка дакъа лоац.

Эсаре баха хи йолча а баха кийчлуча а кагирхошта юкъе шерра яржаш латт Мамаева кургане гӀулакх де боккъо дикхара яхь. «Цхьаккха а вицвеннавац — цхьанкха хӀама дицденнадац!» — ишта я Сийлахь - боккхача Даймехка тӀема ветеранашта, байнача турпалий всжарий кашамашта шефство лелаеча комсомольски организацей балха девиз. Боккха болх бу революционни тӀема, къахьегама сийлен моттигашка гӀолла еча Еррига союзни похоле республикански штаба. Къонгий барнал оал вай Сийлахь - боккхача Даймехка тӀема ветеранашта К. Ф. Абаловайне, Ш. С. Абрамовна, Л. Я. Новиковна, М. П. Бадюковна, Т. Х. Мальсаговна, Р. А. Зебировна, хьалкхуни йоагӀча тӀехьенна кхетам луш дукха низи хьинари дӀатела ша дукхача кхычарна.

Парте Центральни Комитета июньски (1980 ш.) Пленума решенеша дегаш уроттадаьта Нохч - ГӀалгӀайчен комсомольцашеи кагирхошеи дӀахо йодача хин а шоай деррига низаш дӀалургда «Даха, деша, болх бе, къовсам лоаттабе ленински хьисапе» аьнна парте баь тӀаьхехам сийленца кхоачашбара.

Г. ЭЛЬМУРЗАЕВ,
ВЛКСМ Нохч - ГӀалгӀай обкома хьалхара секретарь.

Нохч-ГӀалгӀайчен кагирхошта хетадаьд

«ДИЦЛУРГДОАЦА ВӀАШАГӀКХЕТАРАШ»

Ишта цӀи йолаш да дукха ха йоацаш Нохч-ГӀалгӀайчен книжни издательства араийца книжка.

Книжка автор Зязиков Мурат цу тӀа дувцар хулача хана а из кадоча хана а Нохч-ГӀалгӀай пачхьалкхен университета студент хиннаб. Массехк дн мара дац цун эггара тӀехьара экзамен — дипломни защита чекхъяьннa.

...1978 шу дунен кагирхой историчух даим белгала долаш дусаргда. Цу шера ПаргӀатон гӀайрен тӀа, цун эггара хертарча городе Гаване кагирхойи студентийи Дерригдунен XI-ча фестивале гулбенар дунен 145 мехкара къона доттагӀий. Советски делегаце член волаш фестивале хилар М. Зязиков а.

Дунен кагирхой викалий цу йоккхача форуме оӀаргадайнар, зе а теркаде а хиннар хьакъонкаш, планета къонала цхьаогӀонах, тайп-тайпара мотт лебеча къамашта юкъерча доттагӀалах дувцаш да «Дицлургдоаца вӀашагӀкхетараш». Дунен массе мийнгера баьхка кагирхой шоайла тӀера, вӀаши мугӀахьа хилар, деррига халкъашца машаре, доттагӀлах долаш баха гӀерташ хилар, империализмаи реакцеи низашта дуьхьала лаьттан ӀӀара мешаш ирази баьсам долаш къовсам лоаттабе кийча хилар — ишта ба, лоацца аьлча книжка чулоацам.

Книжка тӀа дикка дукха а из дешачун теркам тӀаозаш моттигаш. Фестивале болхача советски кагирхой делегаци Рауль Кастро отрядаца цхьана тӀом беш хиния. Фидель Кастро а легендарни Че Гевара а дика вовзаш болча кубиницаща цхьана Москвера Гаване кхар, эггара дьалза Гаване кхычa сабре, фестиваль хьажлар, ишта кхыраш. Из деррига цӀаккха а дагара двогдоаца сурт хинна дӀаэттад книжка автора.

Дукха а хоза а дувц автора кубинцах, цар хозача мехках, цар къаман турпалех.

Книжка дешачун безам чӀоагӀа тӀаозаш а кхыйола дукха оагӀош а. Царех я Рауль Кастро хьалха а волаш «Грузия» яхача теплохода тӀа вай кагирхой делегацеца кубински революце турпалаш вӀашагӀкхетар дувцаш йола моттиг, испански городе Барселоне Испански Республикански Эскара оӀухо хиннача, дихьаза топаш тохе суд ь хиннача, 25 шера фашистски набахтенашка мувъаьлача Антонио Кампос Креспоца, кхыча испански коммунистаца а вӀашагӀкхетар.

Шийна оӀаргадейнар кьыгга хьахоккхаш а тешаеш а дувц автора, хӀаьта йоагӀ йоагӀача шера юкъейоалаю фестивале йола материал, кагирхой вӀашагӀкхийтта а автора ше даьха сурташ.

«Дицлургдоаца вӀашагӀкхетараш» яхар сенна дола книжкаш эшаш да, советски наьха къона тӀехье интернациональни уйла йолаш хьалкхевра пайдане да.

Юкъхьенца дена чекхдаргаца интернациональни доттагӀал хьакъох книжка тӀа. Цу лоархӀамеча дешах, Нохч-ГӀалгӀайчен кагирхошта хетадаь из книжка эзде дагадохар а эзде аьттув балар а Мурата самалца гӀорлуш хӀама да — шийна тӀаданоача гӀуменга бегетекхаме хилар, дӀадоладаьо дизза чекхдаккхалца сатийча воацаш хилар, вай хана эггара ниясагӀа, бакъахьа бола никъ харалаьца болхача кагийча наьха мугӀарашка хилар. Эггара тӀехьарча а кхыметтел юкъарча а мугӀарашка воацаш — хьалхьболкарашта юкъе хилар! Бокъонца шийн вахара никъ хьа а наьца хӀанз дӀаволлаш мара вац Мурат. Из никъ цунна аьттув болаш хилар вай сийлахьче Даьхенцара цун безам сообоалаш хилар, сийда кхоане хьалъеча хьинаре дакъа лоацаш из хилар воа война.

С.-Г. КОТИЕВ,
СССР журналистий Союза член.

Дуьне дехьара

Кхохкам кӀаьдбара политикана юхатӀагӀо

Цхьатарра хӀамаш шоза нийсуш хул исторе, амма деррига-м хилац цар цхьатарра. 1945 шера Англеия хьалхашка латтар шо миллион болча демобилизовании салташта бе болх лахара декхар, из а Гитлера бомбаш йийтта йохаьча городашеи заводашеи.

Тахан а ба балхаца Ӏалаш бе безаш башка дукхагӀа-кӀезигагӀа хургбоацаш ужжамисел «совбаьнна» англичанаш. Амма балха моттигаш йохаьй хӀанз гитлеровски асаша а ца йохаеш торе правительства.

Цу хьакъехьара къамаьл дир Антони Бенна, Великобританe лейбористски парте кулгалдоех цхьанне. Цхьанена а ца теххача бесса чӀоагӀа гӀоараш техар цунна укх деношка лейбористаша шоай лаьрххӀа йола, аргӀанара йолаца съезд чакхъяьккхачи Уэмбли яхача лондонски спортивни зале.

Фудар йоккхалга дилача мехка шоллагӀа йола парти конференци ю традиционни ха — гуйра хьатӀакхачарга а ца хьежаш сел сихъялара бахьан?

Бахьан массехк дар. Консерваторий политикана раьза боацаш нах геттара дукха ба, хӀаьта уж тӀа-тӀа дукхагӀа хулаш а латт. Цудухьа из хӀама шийна пайдана хургдолча оагӀорахьа дерзаде гӀерт оппозици. Цунца цхьана лейбористаш-м долаш ба цоашта юкъе, шоай гома чу дувца доза хӀамаш а. Боккъалдар аьлча, го-м болаш бац, дисад из баттӀаш цунах даьнна цӀи дакъа. Партена кулгалдерашта юкъе нийсъенна цӀенхашттара вӀашдухьаленаш. Парламентски фракцена юкъера дукхагӀбараш шийх латташ йола Джеймса Каллагена къаьна гварди юстарайоаккхаш латт парте къамал исполкоме оӀубенна къамаьлаш деча Энтони Бенн керте латтача цул радикальнегӀа йолча группировка.

Лидерал шийшийга даккха гергаш партийни деятелаша шоайла ловттабеча къовсамах тара хӀама да цар вӀаши еш йола Ӏувттараш. Дукха лондонски комментатораш ишттa да аьнна хетий бар секундомераш бе а еха хӀана лерхӀад аьнна Каллагена а мел тӀоьраш дийттар, Бенна а мел дийттар яхаш лийрхӀача хана.

Долича бесса аьлча, партена чура къовсам дикка цӀенхаштагӀа ба. Из чакхбаларга хьежа хургда нерда лейбористски правительство шу хьалха шоаш унзара а баьхе госпожа Тэтчергара гӀо деха делача кхоачабаьчул дикагӀа хургхилара хьаркхой тешабе партена магар.

Тахан гуш да, гильотина нертах доала чуч дукха баш хаю йоацаш цу тайпара результат а йолаш дӀадоаккхаш хилар. Кхетадеш да. «Торе правительство дӀаала еза!» аьнча дола лейбористски хьехда кертера лозунг миллионаш болча англичанашна сел чӀоагӀа хьал хӀама доац. Кхыча беса хуле, консерваторашка шоайла хьадха Ӏаьдал бе доалладаьрашкара кхьача хиннача «Социалистически тӀехьале» оалаш мел долчунах — промышленностерча паччахьалкхен секторах, социальни гӀулакхашта яь хиннача кӀеззигача ассигнованех — уж хиина хилар наха диц ца дайр мара хӀама дусаргдац.

Правительства экономически стратегена еча критика доаттӀам дӀадакъар санна хӀама даьд лейбористски парте шин фракцена юкъе хиннача моттигашта. Цо а вокхо а бакъдаьд, торе национализация яь йола индустри бухйоахаш хилари паччахьалкхен гӀо аттар дукхагӀа эшаш барашта чӀоагӀа хӀамаш етташ хилари. Дж. Каллагэн велаш вар британски премьера дзъяьта экономически рецептех: из тешаш я, нагахьа санна дукха нах бе болх боацаш а битача тоъал предприятеш дӀа а къайлача, инфляци шишегӀа дӀаяргхиларах.

Съезда делегаташа белгалдаьккхар, Тэтчер антисоветизм совъяккхара ниькъаца мехка чура проблемаш къестаяра де хӀама доацаш шийн кабинет йолга къайладахьа гӀерташ хилар. Царех цхьанне аьннача бесса, «вай капитализмал совгӀа кхы моастагӀа вац». Московски Олимпиадана бойкот йита гӀерташ торе пропагандистски машино леладаьча гӀулакхаша испански инквизици дагаухийтар цхьаболча ораторашта. Цунца дувзадента геттара логично хилар парламентера Джоан Лестора аьннар: разрядка политикана юхатӀадаха деза!

Амма из юхатӀадахар тайп-тайпара кхетаду лейбористски парте. Советски Союзаца переговораш е вахa веза, хьехам бора Уэмбле ше къамаьл деш кхыча мехкашцарча гӀулакхий министр хиннача Дэвид Оуэна, че боаллаш кхера а болаш. Цар, эрсий, кулгаш тӀехьашкахьа хьувзаде деза, амма дика гӀулакх дага а долаш — герз дӀадаккхар.

— Дош доацар! — Цу тайпара цӀоӀарч дар залера детташ из къамаьл деш.

Цар доккха хӀама дизар съезде. — «Машар, болх паргӀато!» яхаш хиннача итогови документа тӀа англичанашка кхайкарал дир лейбористски парте къамаи исполкомо, амма из Оуэна уйлех хӀама доалаш а дацар. Кхыдарел совгӀа цо дӀадийхар Договор ОСВ-2 чӀоагӀдеглa. Малхбоалеш Англе кердача ракетий системаш дӀаоттае американцашта бокъо ца ялар, британски ядерни «Юхаcецадара средствaш» — «Поларис» яха ракеташ ца хувцийта гӀертар.

ТӀайоагӀача лейбористски правительствана Уайтхолле кабинеташка чуйоаллашехьа дицдале а мег уж дика ловзигаш. Уж тайпа хӀамаш каст-каста хулаш хиннад. Бакъда, болхлой Англена дага доалларгда.

Владимир СИМОНОВ,
АПН соб. корр.

Лондон

Итт шу совгӀа ха я Къилбаседа Ирланде топаш юьлла, бомбаш лелха, полицейски облаваш йолча, уж чухьежача, цар нах лувцача хьалашка цигара нах бахаш бола.

Цу провинце консервативни правительства лелаю политика къиза низан репрессивни законодательством шерра юкъейоалаяра наькъаца «тӀема низаца» ольстерски проблема къоастайта гӀертарга, дӀахо кхохкам айбарга, кхы а нах боабарга, гӀирсаш дохадарга кхоачаш я.

СУРТА ТӀА: Бельфаста центрера дуккача контрольно - пропускной пунктеех цаӀ.

А. ШАЛЬНЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

КАЛЕЙДОСКОП

ӀАЬДАЛ-М САГАТА ДАЦ

Гослар яхача малхбузенгермански городa гонахье оӀехьаь я гӀаьли, кадмий, тайп-тайпара дохьаж доалла вещесташ йоахкача бос болча металлий производства отходаша. Цар концентраци города бахархой укацӀенона, яьаьста берийтоа, чӀоагӀа кхераме я. Анализаш аьчул тӀехьагӀа цу тайпара выводаш яьй Фрейбург яхача городерча экологически института специалисташа. Нахалаькхца заявлене тӀа цар тӀагӀертта рекомендаци ю Ӏаьдалашта цига дӀакхийсача хӀамаша дохьаш кхетийтача районера 27 эзар сага эвакуаци е. ОӀехдаьлтта тӀера дӀаданкка, гонахьарча гона во Ӏотт къам беш йолча предприятей болх сацабе. Ӏилманхошта гучадаьнад лаьттанцара гӀаьли хила йиш йолачул 24-за дукхагӀа хилар, хӀаьта берий цӀийца — нормал диазза лакхагӀа, царна тайп-тайпара дола лазараш а хьедеш. Цхьабакъде, металлургически заводий даьшцара гӀулакх дохаде ца ловш долча моттигерча Ӏаьдалаша, факташ тернал а ца еш, заявленеш ю, кхераме хӀама дац укхаза. Гослара гонахьарча заводаша «гонахьарча гона воча тайпара Ӏотт къам а лоаттабац яхаш».

(АПН).

●

ДИЙХКА ХЬУНАШ... АФРИКЕ

Либере территоре тӀа шведски Ӏилманхоша даьча тохкамаша хьахьекхад, тропикашка дийхко дика акклиматизаци еш хилар. Хьалхарча плантацешна пхе шера яьча эксперименташа йиш хулийт дийхка гаьнаш 12—15 шерага кхоачаш 25 метр лакхлу ала. Къулбаседе дийхко ишта дегӀдара къовзаткъанегара оӀаь ткъаь шерага кхоачаш ха еза. Тропически климатерча дийхка плантацеша гӀо де тарлу дунен тӀа дахчан дефицит дӀадаккха.

(АПН).

●

ГАНЗ ЛОХАШ — ОКЕАНА БУХЕ

1912 шера апрель бетта Саутгемптон яхача английски городера Нью-Йорке даха арадаьннад шийн хана эггара доккхагӀа а фешенебельни а хиина «Титаник» яха кема. Цун борта тӀа хиннав 1316 пассажири 885 экипажа члени. Цул совгӀа, кема трюмашка, цун езача сейфашка хиннад 120 миллион доллара маьха бриллианташ Омар Хоямa шийн кулгаца даьча йоазон экземплярi. Шолла кӀийле а хий чакх ца доалаш трюмаш а йолаш хиина кема практически фордалла чудаха йиш йоацаш лерхӀаш хиннад. Цудухьа пхьакха а саг хиннавац цхьа хӀама нийкхача пах кӀалхара баьа безача лодкаш тӀа алха 1200 сага мара моттиг ца хилар тернал деш. ДӀахо хиннар хоаш да: 14 апреле бийса юкъе яхача хана «Титаник» дӀаккхийттад консерваш хьеллачe урса хьисапе 90 метр дола Ӏург а доаккхаш кема борт хоадабьча айсбергах. Хьалхарча рейсах тӀеххьара рейс хилар «Титаника».

Капитан Джон Гротан керте а волаш болча американски специалистий группа гийшай океана чура «Титаник» хьалтӀадаккхара экспедицега дӀадахар шортта хӀама сов а йоалаш юхаметтаоттарг хиларах. ХӀанз укх сахьате кхӀанзарча хандарча техника ниа бац 3500 метр кӀоарга форда чуулла ишта еза хӀама — 46 эзар тонн — хьалтӀаьккха. ХӀаьта а капитан Гротана цун балхахойи оптимистически уйлаш йолаш ба.

(АПН).

ФУТБОЛ АРГIАНАРА КОТАЛО

Самардийнахь г. Грозно Орджоникидзе цIерагIча стадионе лайшар «Терек» Орел яхача городера «Спартак» цхьа командаш.

Хьалхий малагIча моттиге чIоагIагIа, мяча эсалагIа ловзар духьа дукха токкаIаш а ва деш. «Спартак» команда наIарапIта тIатеIар фусамдай. Совле йоллаше а дукха ха дIаахийтар вай мехкахоша бургац чу ца тохалуш. Дукхалъаттабар хьалхий а. ЦIаьхха шоай штрафной майдан тIа ловзара бокъо толхайир «Спартак» командо. Цун наIарашкара цхьайтта метр мара яхы гаьнагIа йоацачара штрафной гоха бокъо елар матча судахочо. В. Талтаева низ болаш тIеха бургац хьалаца хьалхий вратара цхьаккха аьттув боацаш хилар. Иштта, 1:0 йолаш фусамдаьша котало а йоаккхаш чакхъаьлар хьалхара тайм.

ШоллагIа яр дIайолаелча цхьатарра дика ловза яьлар шаккхе команд. ХIаьта а ловзар чакхдала яисача пхе минута хьалха Соколовен тIаккха Колядноси цхьатарра ши бургац чутехар хьалхий наIарашка. Иштта, счет 3:0 йолаш аргIанара котало яьккхар «Терек» командо.

Х. МАГОМЕТОВ.

Ахкан гастролаш

ТАМБОВЕРА ТЕАТР

Июль бетта Грозне театрально - концертни зале гастролаш чакхйоахаш хургда А. В. Луначарске цIерагIа дола Тамбовски областной драматически театр. Мехка къаьнагIдолча театрех цаI да из. Из хьехилар дувзаденнб да 1786 — 1787 шерашка тамбовски губернатор хиннача эрсий гIорваьнна цIихезв волча поэта Г. Р. Державина цIерала. Лоацаца юкъа цунна мегад тхо долча дешар а культури а дегIаяра тоьал дукха хIамма де. Губернатора цIагIа хьаххиннай театр дешарий хьа хара кружок. хIаьта цул тIехьагIа дукха ха яллехьа ах профессиональни йола труппа вIашагIйоллен лаьрхIа цун спектаклеш уттие цIа хьалден нарагIдаьннад Г. Р. Державина. 1787 шера 24 ноябре цу труппо гайтер французски драматурга Ж. Мармонтела «Замирши Азора» яхача пьесах йола спектакль. Цу денах тха театр кхиннна да доарх!.

Дукха дуаца йиш я цун историех лаьца, дагайоха метаргъя эррига Россена йовзаш хинна П. С. Мочалов, В. В. Самойлов, В. Ф. Комиссаржевская, П. Н. Орленев санна болча Тамбоверча театралашта шоай искусства цу тоам баьча актерий цIераш. Дале а газетни статьи боарам терказбича, тоъаргдоланн санна хет тхоай театра историех вьшир. Укхаза дукхагIа дийцача бакъахьа да цун тахана, тахан цо кхоачашдеча декхарехи цун вахарехи.

Керттерча даькъе театро чIоагIале дувц хIаман укхача, къоастаяна йола проблемаш гIувта а еш. театро уж яшхар ловш волчи зрителах. Цхьабаькъда, уж проблемаш мел лоархIаме яр аьнна, тхо уж хьахьокхо гIерт наI шоллагIчоа тарадоаччача наха юкъе уттача гIулакхашна гIолла.

Из кхоачашде торо елар театра «Тхо, кIал кулгаш яздаьраш» яхача А. Гельмана пьесо. Хетаду из пьеса производственни аьнна цIи йоаккхачарех йолаш санна. Цхьабаькъда экономика проблемаш цо къоастаяц нравственни ярех. хIаьта цун турпалашта вIаши леладеча гIулакхаша спектаклах психологически драма ю. Грозне гастролаш чакхйоахача юкъа цу тха спектакле дакъа лоацаш хургва театра а кино а цIихеза актер, РСФСР халкъа артист Евстигнеев Евгений.

ЧIоагIа безам тIабаха кхыйгар аз Абдуллин Азата «КхойттолагIа председатель» яха пьеса оттаеш. Майра, цIенача граждански позицеш тIара дувц цун авторо нирта боахама доьз дара дукхачарии дагадоахкача дешаех. Цунна цкъаиа из пьеса а дукхьал производственни деннинта хетаьь ац. Цо дувц наха шоай декхараш сенах латт кхетадарах. гIеттадухь-ваддал, сий, тешам, бехктокхам санна дола нравственни дешаш.

Спектакль оттаьй халкъа суда заседани санна. Суд ю хьалха латтача колхоза председатела Сагадеевна. Вий-те из боккъонца вола вулавхо? Миштта кийсдоккхад колхоза, паьхь еча йоакхоиа цу беррига низ, дерригта са дIалуш хиннача сага селлара чIоагIа бехк белга? Из къоастаде дIаденнад спектаклага хьожиш болча наха.

Театро дерцью залаца юкъарчул доцаш бувзамаш оттадара формаш. Спектакльдиспут санна оттаьй режиссера В. Селенковас йовзаш волча журналиста В. Аграновски «Соцаве Малахов!» яха пьеса. Театро торо ду цхьабола кхелетараш шоай вахар дIадолалуш латтача хана харцахьча наькъа тIа бовлара, зуламаш дарга кхачара бахьанаш къоастаде. Малав цунна бехке? Тамбове дукхаза а из спектакль чакхъяьнначул тIехьагIа цIабуха сихлецар зале баьгIа нах, сцена тIа дIадоладаь бокъонеш телхаяра миштта викъ бехка боав яха лоархIаме къамаьл дIахо кхухьар цар, шоашта хетар хьа а дувцаш.

Теркал ца еш йиталц театро наха геттара чIоагIа езаш йола комеде жанр я. НохчIа-гIалгIайчен театр деларашта йовзийта белам ба тха режиссера О. Власова шиъ тайпара, традиционни боаччача наькъагIа оттаь Н. В. Гоголи «Саг йоалаяр» яха комеди. Сона эггара дукхагIа везача драматургех вар хиннача хьалха вайна юкъера дIаваьнна Вампилов Александр. ХIана тха репертуаре я «Гитараца кхетам валар» яха цун комеди. Сакъердаме сюжет йола, дукха иллеши хахкхара ши доле пьесаш езарашта лаьрхIа я оаха тайсарагIйола югославски драматурга М. Митровича «Ах бийса яьлча вовхар» яха водевиль, Ю. Хмельницке «Донна Люция» яха мюзикл. Цул совгIа, театра репертуаре я французски драматурга М. Соважона «Бийсана корзагIбалар» яха комеди. Эггара вIашагIбарашка хьеж тхо «Иван Марьяи», «Бравзе гаккаш» яха фаьлгаш хьехаргдолча деношки.

ХIаьта хIана кIезиг дукха тха коллективах лаьц. Оаха доккхал дев ва СССР халкъа артист Пичупьчалкъе Н. Прекрасе лауреат Н. И. Марин. Ер шу долалуш Тамбоиа общественность лездир цун 75 шу дизар. Шоаттакъа шу да И. Н. Марина тха театре болх бу, цун сцена тIа шиъ бIаьсовгIа турпалий сурт-сибаташ хьакхоллад цо. Дукхача шерашки деза Тамбове болх беш а театр деларашъ сий деш а ба РСФСР заслуженни артисташ Н. И. Гайдышев, Д. И. Дудьский, М. Н. Корнилова, М. И. Правоторов. Сона хетачох, НохчIа-ГIалгIайчен къахьегамхой теркам тIаозаргба М. Березина, В. Поповой, СоколовгIар Светланаи Павелеи актерски бала хаша. Вехктоккхаме ролаш ловзиш къоначча актерашна Ю. Томилина, И. Погорелова, Е. Тюрганова, В. Голобородова.

Иштта теркам тIаоза лов спектаклаш художественни даькъе вIаштIехьаьяшхара а театра керттера художник ва РСФСР заслуженни художник Г. А. Золотарев.

Тха теша безаш ба гастролаш чакхйоахача юкъа шоана тха театр гоъал дина довзаргхиларах.

А. ИВАНОВ.

А. В. Луначарске цIерагIча Тамбовски областной драматически театра керттера режиссер, РСФСР искусствай заслуженни деятель.

СУРТА ТIА: Н. В. Гоголя «Саг йоалаяр» яхача комеде тIара дакъа. Жевакин — арт. П. Соколов. Агафья Тихоновна — арт. С. Соколова.

К. ФУРМАНА сурт.

Культура болхлошна - кхашка къахьегарашта

БОЛХ МАССАНЕНА А ШОРТТА БА

Гаьннара хьаьхет хьекхьача баьцций цIена хьаж. Делкъа ха тIаккхачале люцерна хьекха вьяхха гIерташ боахкар П. Хамзатов керте латтача доакъар Iалашдеча бригадера механизатораш. Хан-ханнахьа хьатIаухаш хинна яьеса лафеташ гIехьайийза «Беларусаш» цхьа юкъ яьлча люцернах етта йолаш дIаухар. Хьакхаьчар кхай тIа къахьегарашта бIийла кхача батьаш йоагIа машин. Цунна тIехьа гучаьлар кхы цхьаькха а.

— Хьаккоачаш и вай артисташ а латт, — аьлар бонгIараш шоашта дукхача хана дена бовза нах болга ходеннача механизаторех цхьаннс.

Дикка хIама дий баьнначул тIехьагIа Грозненски района В. И. Ленина цIерагIча колхоза механизатораш шерра тхьаяранаш яьржача гаьпо дуц долча Iийне Iотайшар. Хьашаша доакъар Iалашдераштa дийцар укх деношка чакхъьяннача партe ЦК Пленумах, хургйолча КПСС XXVI съездах, цу дикача доамаша айдаьча къахьегамо хьинарах. Цул тIехьагIа дIадоладелар концерт. Дег чу дувцаш долча лирически иллешта тIехьа долалера вайнахьа масса халхар. Сакъердаме а чулоацам болаш йолча а байташа хестабора доакъар Iалащдеча белгаьбаьена бола бригадера болхлой. Цар лоацача юкъа колхоза дIаеннай дикка дикал йола 880 тонн йол. хIаьта цар эррига Iалашъе езар 1700 тонн я. Доакъар Iалашдерашта юкъе аьржача яхье кхьичарел дукхагIа белгалвувл буд хьоккача хIара дийнахьа 140 — 150 процент дийнахьара норма кхоачашъю коммунист Хамзатов Iаддрахьман. Хьинаре кхахьег Самранлов Данила, Дунаев Виктора. Йол дIакхухьаш боахкараштa юкъе хIаннарчоа цхьаннена а мегаьдац Джамиев Iаддал-Хьусенаца нийсвала.

Кхай тIа къахьегарашта юкъе боаржабаьб шоай болх укх деношка колхоза культура ЦIен директора Эзбулатов Хьасана, художественни кулаьхоло Магомадова Кокас, художника Саралпалов Даяилбека. Цар шоашта могар ду ма эшша доакъар Iалашдара, дина хьийнъа ялат чуэцара, хьайбай боахама продукци дукхагIа яккхара колхозхошта гIо дара.

— Культура болхлой тха тешаме гIончаш ба, — йоах церна раьза волча колхоза председатела Шамбиев Вахас.

Колхозхоша, цар дезадхоина дика салоIен сакъердаме, шоай юкъарча культура боарам лакхбеш мукъа йола ха дIаккхухьен моттиг а хинна дIаэттад культура ЦIа. Укхаза чул сакъердаме сайренаш, лекцеш беседаш, каст-каста хьокх керда кинофильмаш.

ХIара сайрийна культура ЦIагIа гулу Петропавловски станицера дукха кагирхой. Ленински дешараш, общественно-политически темаех йола лекцеш, «молнеш», «къахьегама листокаш» арахецилга. дукха нах вIашагIа теха къахьегама коталонаш яьтараш даькъала бувцилга, кхашка а хьайбай фермашка а цIи хезача Петропавловски казакий хорон чьаман халхарий ансамблои концерташ уттадела — уж а кхыдола а дукха дика гIуллакхаш кхоачашдарца белгала ба культура ЦIен болх.

Юрта культурно-массови болх боаржабара керттерча дешай, культура ЦIен материально-технически база чIоагIъяра цIенхашта йоакхо ю колхоза партийни организаци правленен. ХIаьта культболхлоша шоаш а дика кхетаду шоай болх тахан — юргбахаме эггара сагогIа ха эттача хана — кхы а чIоагIагIа колхоза хьаштаца, цун вахарца бувзабенна хила безилга. Цар шоашта а дика довз боахама дешаш. Цудукхьа агитбригада концерташта, театрализованни представленештеи тематически сайренашта цар кийчъю сценареш боахам тоабалара гIулакх деш хул.

ХIаьта цул совгIа, колхозхошта шенс йоацаш, тоам хул дикача иллеша, товш бола бег боаллача байтага ладогIарах, мехка вахарах дола керда дараш е шоай мехкахой дикa гIуллакхаш довларах. ХIанз культура ЦIен болхлой кийчлуш ба хьувкъама цIей чакхдаккха. Каст-каста кхай тIа керда газеташ, журналаш дахьаш боагIа библиотекараш В. Жисткова, А. Аннсимова, С. Дадаева. Аьхки дукха гIулаккаш духьал кхашкен фермашкен къахьегарий хинна Iац.

С. ЗЕЛИМХАНОВ.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

Деша баха ловчар ТЕРКАМГА!

Грозненски мехкдаьтта техникуме 1980 — 1981 дешара шере дийнахьарчен заочни отделенешка деша

ДЕШАРХОЙ ДIАЧУЭЦИЛГА ДIАКХАЙКАДУ

укх специальностех:

1. Пайдане оахкалаш лохаш ю геофизически методаши пайдане оахкалаш долча моттигашка тохкамаш дари (алхха дийнахьарча отделене).
2. Мехкдаьттаи газовни скважинашта эксплуатаци ю (дийнахьарчен заочни отделенешка).
3. Мехкдаьттаи газовни скважинашка бурув тохар (дийнахьарчен заочни отделенешка).
4. ЦIераш юкъара духьалара техникен кхерамзеи (алхха дийнахьарча отделене).
5. Мехкдаьтта промысловни хими (алхха дийнахьарча отделене).

ДЕШАРА ХАНАШ

Дийнахьарча отделене — 8 класс яьккхарий — 3 шуи 6 бутти.

Заочни отделене — 10 класс яьккхарий — 3 шу.

Техникуме деша боагIарашкара заявленеш хьайо:

а) дийнахьарча отделене — 31 июле кхаччалца;

б) заочни отделене — 10 августа кхаччалца.

Деша дIачуэцаш дIалуш йола экзаменаш хургья:

а) дийнахьарча отделене — 1 августа дена 20 августа кхаччалца;

б) заочни отделене — 11 июле дена 20 июле кхаччалцеи 13 августа дена 20 августа кхаччалцеи.

Деша боагIараша дIалла еза экзаменаш:

8 класс чакхъяьккхараша:

1. **Математика** (устно).
2. **Эрсий мотт** (диктант).

10 класс чакхъяьккхараша:

1. **Математика** (устно).
2. **Литературеи эрсий мотти** (сочинени).

Заявленеца хила деза документаш:

Иззза юкъера йоаца е юкъера школа йистехкара тешал е аттестат (подлинник).

Медицински справка (форма № 286) (справка бланкаш техникумера дIаэца йиш я).

Привывкайи анализийи результатий хьахьекхьара справка.

6 фотокарточка (керта тIа хIама а йоацаш даьккха, 3х4 размер йолаш).

Вань ха тIайола тешал е паспорт, военни билет (техникуме хьавеча хьахьокха деза); производственни балха стаж йолчо къахьегама книжка тIара хьакийца выписка.

Дийнахьарча отделене деша хьачуийцарашта бетта 30 сомеи 37 сомеи боаргам болаш стипендеш тел. тIехдика дешарашта — 37 соми 50 кап., 46 соми 25 кап. Городал араьха бахарашта городе центрерча общежитера моттигаш лу.

Заявленеш хьачу а яйю йоагIаш йола справкаш дIа а тел укх адресагIа: **НГIАССР, 364006, г. Грозный, Клары Цеткина ул. 14/53.**

Приемни комисси. Телефон 2-63-09, хьаеха 52. 1 июле дена техникуме болх беш хургья подкурсаш.

ДИРЕКЦИ.

КАСТТА-ГАСТРОЛАШ

А. В. Луначарске цIерагIча Тамбовски областной драматически театро кастта гастролаш дIайолаергья городе Грозне республикански театрально-концертни зале

1, 2, 3 июле — А. Гельман
ТХО, КIАЛ КУЛГАШ ЯЗДАЬРАШ
(пьеса дакъа лоацаш хургва РСФСР халкъа артист, цIи хеза вола театраи кинои актер Евгений ЕВСТИГНЕЕВ).

4, 5 июле — Н. Гоголь
САГ ЙОАЛАЯР

6, 13 июле — А. Абдуллин
КХОЙТТАЛАГIА ПРЕДСЕДАТЕЛЬ

7, 12 июле — А. Вампилов
ГИТАРАЦА КХЕТАМ ВАЛАР

8, 15 июле — М. Митрович
АХ БИЙСА ЯЬЛЧА ВОВХАР

9 июле — Ю. Хмельницкий
ДОННА ЛЮЦИЯ

10, 14 июле — М. Соважон
БИЙСАНА КОРЗАГIВАЛАР

11 июле — [illegible] Аграновский
СОЦАВЕ МАЛАХОВ!

Спектаклаш йолалу 19 сахьат дийлча.

1, 2, 3 июле — йолалу 18 сахьати 20 сахьати 30 минути яьлча.

Ца кхетар хатта йиш я телефонаца 2-35-31.

САЛОIАЧА ДЕНОШКА ХУРГДА

28 ИЮНЬ

С. М. Кирова цIерагIа культураи салаIарен парк. 10.00. Болх беш я аттракционаш. 19.00. Кинолекторий. «Iилмеи дий» яха кинофестиваль.

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 11.00. «Фаьлгий мехка никъбар» яха эггара зIамагIа берашта лаьрхIа йола киноутренник. 19.00. Ахканара кинолекторий. «Заводской районе заводчанаши» яха кинофестиваль. 19.00. Болх беш я «Оригинал» яха дискоклуб.

Пролетбата цIерагIа культура ЦIа. 10.00. Болх беш я аттракционаш. 11.00. Болх беш да «Чебурашка» яха кинотеатр. 11.00. Пионерий лагерий хьалхара смена салеIа ялара хетаь «Шо долча тахан сакъердаме я» яха утренник. 14.00. Кагирхой Денна хетадаь духовой оркестра концерт.

Н. К. Крупская цIерагIа культура Дворец. 15.00. Болх беш я аттракционаш. 19.00. Кинолекторий. Космосах лаьца йола лекции кинофильмаши.

29 ИЮНЕ

С. М. Кирова цIерагIа культураи салаIарен парк. «Октибра мехкара къонгаш» яха советски кагирхой Денна хетадаь доло салаIар. 10.00. Болх беш я аттракционаш. 18.00. Кинолекторий. «Кагирхошта эстетически кхетам балар» яха лекци. 19.00. «Iилмеи дий» яха кинофестиваль. 17.00. Музыкальни эстрада. НохчI - ГIалгIай пачIахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 17.00. Бьащара театр. Кагирхой Денна хетадаь концерт.

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. Советски кагирхой Денна хетадаь дола наьха салаIар. 10.00. Болх беш я аттракционаш. 11.00. Берашта лаьрхIа йола киноутренник. 16.00. Духовой оркестра концерт. 18.00. ДК эстрадни оркестра концерт. 19.00. Ахканара кинолекторий. «Заводской районе заводчанаши» яха кинофестиваль.

Н. К. Крупская цIерагIа культура Дворец. 14.00. Болх беш да «Ленинхо» яха берий кинотеатр. Берашта лаьрхIа йола фильмаш. 15.00. Болх беш я аттракционаш. 17.00. Ахканара майда. Советски кагирхой Денна хетадаь ДК художественни самодеятельноста концерт.

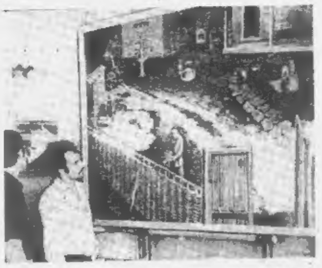

ВАХАР ХЕСТАДЕШ

НохчI-ГIалгIай АССР культура министерства республикански Iилма-методически центра зале хьайийлла самодеятельни художникий керда выставка. Укхаза гайташ ба 33 автора прикладно-декоративни изобразительни искусства 70 болх. Царна юкъе я чеканка, хьийзача тахь даь сурташ, дахчах яь хIамаш, даьтта басарашцеи акварелецеи дийхка сурташ. Самодеятельни художникаша дийхад ала йиш йоацаш дика дийхка тайп-тайпара дукха сурташ да укхаза. ХIара басара маIаи дика довзаш, вайнаьха этнографех дика кхеташ болх беш ва Мальцагов Ризван. Дикa хьожаш болчарна дукха дувцаргдолаш дилла да цун «Ков-карт», «Синкъерам» яхо доккхий сурташ. Хоза да цун кхыдола сурташ а.

Ший тайпара хозеи хьожаш болчар безам тIабодаши да М. Сидельниковас хьийзача тахь даь «Олимпиада-80. Москва» яха сурт. Карла Маркса портрет. «ДоттагIий». Кижи яхача моттигерча эрсий дахчан зодчества хетадаь дола сурташ.

Дукха да выставке вьшна тIа, дахчан тIа догом деш даь сурташ а.

«Говрбаьреш» яхаш да Зарамаев Кюре дахчан тIа даь сурт. Дика вIаштIехьдаьнна художника говрий сихал, уж юхасецаеш парха тIа богIа говрбаьрий лакхача экспрессеца хьахьокха. Дийна йолаш мо хIана ац аьнна дика йил лай Чуреннас ший аьшка тIа йилла шолкъа. Iаламцара безам ший тайпара хоза гучабоаккхаш да дахчан тIа Костенко Алексея дань «Бизошаш», «Форда гIажий къамаьл», «Асоль» яха сурташ. Техника даькъе дика да В. Пятибратова аьшка тIара сурташ.

Во дац ала йиш я В. Зюзина акварельни балхаш. Художественни мах бонкха бола да ала йиш еще в. НохчI-ГIалгIайчен Iалама моттигаш ший тайпара хоза гучайоахаш да Кузьмина «Харачойна деха», «Лоаман пейзаш» яха даьтта басарашца дийхха сурташ. Ший тайпарча хозача художественни хьисапегIа дийхка да А. Умарова «Мартана юхе». Х. Исаева «Рошни-чура ушалаш». Н. Савицке «Ленин ахархошта юкъе» яхеи кхыдолеи сурташ. Выставке художественно эггара хозагIеи дикагIеи долча суртех да Н. Арбузова «Портрет», М. Воздингова «Автопортрет», А. Кагирова «Наьна портрет».

Н. Арбузова ший «Портрета» тIа кIоарга хьаькъал, молагIа шийна хьалхашка этта чоалхане декхар, мел доккха из дар аьнна кхоачаш ца деш тIехьашка яргвоана саг ва вайга гайтар. Ший кхолламо, вахарерча дукхача наьъкъаша уйланга вига ва М. Воздингов ше диллача «Автопортрета» тIа.

«Нана» яха доц кхы а мергагIа хиле духьал отт вайна А. Кагирова «Наьна портрета» тIа. Вахара чоалхане оагIонаш дукха яйна, ший къахьийга кIаьдъенна Iохайна эгIача гойт вайга художнико ший нана. КIаьдъенна эгIача кхалсага юхьо, цун хьаькъале хьежаш долча бIаргаша гучадоаккх вайна гуш яр безаме кхалсаг хилар, вахара а ший деза Iа а хоза кхоане хилара уйла дег чу ессача эгIа из. Наина царагIдуэла дукха дина хIамаш духьал отт цу суртага хьожаш.

Лоацца аьлча укх выставке самодеятельни художникаша вайга гайтар вахара дукха оагIонаш я.

Бек АБАДИЕВ.

СУРТА ТIА: самодеятельни художникий выставке.

Н. ПЛИЕВА сурт.

ФЕ ХИЛА

Транспортни средствай наьъкъа лелача хана царна юкъе йоагIаш йола дистанци хила еза уж вIашкаккхетаргйоацаш. Из дистанци наькъий шоралга хьежна а водитела профессиональни говзалга хьежна а хила йиш я.

Цхьа кIира хьалха грузовой автомобилаца водаш Назрановски района «Маяк» яхача совхоза водитела М. Ю. Измайлова Экажкъонгин Юрта юкъе дистанци ца лораяр йахьан долаш дукхьала йоагIача автобусах аьрда оагIув дIатехаб. тIаккха из автобуса водителах а пассажирех а хьоккхабеннаб. Грузовика тIера кузов дIаяхай, хIаьта автомобиль цхьорагIа а яьнна дIаэттай. Цигга хиннача аварех автобуса водитель веннив. 9 пассажира човнаш хиннай, чов хиннарех цхьа пассажир шоллагIча дийна хьа веннав.

ЙоагIаш йола дистанци ца хилар бахьан долаш хьалха йодача грузовика Грозненски сельхозтехника объединене КамАЗа яха машина тIатехай С. Х. Идрисова. Корта лоза а баь грузовика водитель больнице чихьав.

Цу тайпара наькъа лелара бокъонаш телхаяр бахьан долаш укх шера пхе бетта 32 аварий хиннай республика наькъашка. Цига веннав 13 саг, 57 сага човнаш яьй.

Дика хови да автомобилах лоравала везилга, хIана аьлча из лерттIа лелае ца ховчоа бе кхаьчача наха кхерамe я. Къаьстта малар меннача саго из лехкача хана. Наькъашка хула зуламаш малар меннача наха из маланза барел 35-за дукхагIа ду. Хов да алкоголь сага организмера ханахьа дIа ца йолилга: цхьан сахьата 8—10 грамм, хIаьта цун цхьайола продукташ массехк дийнахьа а сага хьаь клеткашка юс. 25 грамм къаракъ меннача сага организма реакци 30 процент лохалу.

Массехк ди хьалха Шалински кирпични еча завода директор Ш. Утаев «Жигули» яхача автомашинаца малар менна волаш Аргун—Шали яхача новкъа водаш дукхьала йоагIача автомашина тIаьхийттав. ХIаьта цигга хиннача човнех веннав.

ДIадахача кIирагIа (19—26 июне) республика наькъашта 63 авари хиннай 6 саг веннав, 34 лозаваь.

НГIАССР МВД ГАИ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

28 ИЮНЬ
I ПРОГРАММА
ИЗОБРЕТАТЕЛЕИ РАЦИОНАЛИЗАТОРЕИ ЕРРИГСОЮЗНИ ДИ.

8.00 — «Ха».
8.40 — Iуйранара гимнастика.
9.05 — «Буратино, выставка».
9.35 — «Шоана, лай-новкъа!».
10.05 — Фильм-концерт.
10.20 — «Кхерам боацаш уллашца ледар».
10.50 — «Дешарий гел».
11.35 — «Вай адрес — Советски Союз».
12.10 — «Спортлото» тираж.
12.25 — «Из йоахе дуургда».
13.15 — «Цхьа письмоех». Изобретателей рационализаторей Еррегсоюзни Денна йола музыкальни программа.
14.00 — «Эрмитаж». «Ангде искусство».
14.30 — Керказараш.
14.45 — «Политически кхаа тахан». Кагирхой программа.
15.45 — «Къамача гIалой [illegible]» яха берашта дола телевизионни дукхасерийни художественни фильм. ПхелагIа сери.
16.25 — «Саг. Лаьтта. Вселенни».
17.10 — «Дийнача хIамай духьа гIа».
18.10 — Политически обозревателя В. П. Бекетова беседа.
18.30 — Мультфильм.
18.50 — 9-гIа студи. Передача дIахьу политически обозревателя В. С. Зорина.
19.50 — «ДIоагIа» яхача телевизионни художественни фильма премьера. 1-ра сери.
21.00 — «Ха».
21.35 — «ДIоагIа» яха телевизионни художественни фильм. 2-гIа сери.
22.45 — «Сайранара ошараш». Йистеъаьлча — керказараш.

II ПРОГРАММА

10.30 — «Iуйранара почта» яха музыкальни программа.
11.00 — «Шахматни школа». Передача дакъа лоацаш ва дуьнена чемпион А. Е. Карпов.
11.30 — «Республикана духьала тийша болх вIашагIбоалар». Афганистанах хола документальни фильм.
12.20 — «Эрсий къамаьл».
12.30 — Дагестански Армянски ССР заслуженни артиста Рубен Агапонина (скрипка). Ереванера передача.
13.20 — «Хьа горизонташ».
13.50 — «Барттайначча дезале». Назрановски район. (1980 шера 14 июне хинна передача юхаерзаяккхар).
14.20 — «Кхоана Советски кагирхой Ди ва».
14.30 — «Патриот» (почтий меттала). (1980 шера 11 июне хинна передача юхаерзаяккхар).
15.05 — Телевизионни фильм.
15.30 — «СалаIа» яха телевизионни журнал.
16.15 — Лоттуш де Сент-Экзюпери. Станиславски цIерагIча Московски драматически театра «ЗIамига принц» яха фильм-спектакль.
18.15 — Велосипедни спортах йола СССР чемпионат.
18.35 — Центральни телевиденеи Еррегсоюзни радиои эрсий халкъа инструментий академически оркестра концерт.
20.00 — «Бийса хаьхьала хила шун, берашI».
20.15 — «Укхаз[illegible]» Iилмано-популярни программа.
21.00 — Музыкальни выставкаи залашка гIолла.
21.40 — К. Данькевич. Оперни балетни Днепропетровски театра «Богдан Хмельницкий» яха фильм-спектакль.

29 ИЮНЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — «Зарядка я дIаехта».
9.00 — Фильм-концерт.
9.30 — «Гурган бетта сахьат».
10.00 — «Советски Союза гIулакх деш ва».
11.00 — «Укхаз[illegible]» Iилмано-популярни программа.
11.45 — «Iуйранара почта» яха музыкальни программа.
12.20 — «Iилма а техника а». Киножурнал.
12.30 — «Юртара сахьат».
13.30 — «Музыкальни киоск».
14.00 — «Хирурга Мишкина деноих» яха телевизионни дукхасерийни художественни фильм. 2-гIа сери.
15.05 — «Городаш а нах а» яхача циклаца «Набережные челны» яхача телевизионни документальни фильма премьера.
15.35 — «Кагирхой адресаш». Советски кагирхой Денга.
16.40 — А. Пахмутова а Н. Добронравов а кхолла дIахьу РСФСР халкъа артиста И. Кобзона.
17.00 — «Сийлахь - доккхача кинойна декъахо». «Тешаме хилар» яха вахкагIа фильм.
18.00 — «Денеи талхашта юкъера панорама».
18.45 — Мультфильмий программа.
19.15 — Цирк.
20.00 — «Кинопанорама клуб».
21.00 — «Ха».
21.35 — Фестивалаш. Конкурсаш. Концерташ. Йистеъаьлча — керказараш.

II ПРОГРАММА

10.30 — «Халкъа творчество».
11.15 — «БIаргагушхар — тема хаттар».

12.20 — УССР халкъа халкъарен пачIахьалкхен заслуженни Буковински ансамбля концерт.
13.00 — «Документальни экран».
14.20 — «Илли ала вай, доттагIий». Музыкальни программа.
15.35 — Дж. Лондон. «Мартен Иден» яха телевизионни дукхасерийни спектакль. ШоллагIа дакъа.
17.05 — Концерт.
17.30 — «Кинохьежаргун спутник».
18.25 — «Ханал хьалхавоалаш» яха документальни фильм.
18.40 — Дина Рида дакъа а лоацаш БАМ хьалхарашта йола музыкальни программа.
19.15 — «Мальчик златовласа».
20.00 — «Бийса дикахьала хийла шун, берашI».
20.15 — Норильски горнометаллургически комбината культура Дворена эрсий иллей хора концерт.
20.30 — «Шоана, лай-новкъа!».
21.00 — Р. Штраус. Халкъара симфоничаьлою Московски пачIахьалкхен филармоне академически симфонически оркестро.
21.40 — «Яр дIанниа саг вайга рех ва» яха художественни фильм.

РАДИО

28 ИЮНЬ

6.40 — «Доакъараш кийчдарах хьахургболи пайда». Репортаж (нохчий меттала).
6.55 — Ашараш.
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.23 — «Сердало» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.25 — «Хьона Даьхе, сатечун догIа» (эрсий меттала).
10.20 — «Халкъий доттагIал — литературай доттагIал» (нохчий меттала).
11.00 — Радиолалуш гIаркой хаттарашта жоп лу халкъа депутатий Грозненски горсовета исполкома председатела В. Шамардина (эрсий меттала).
11.20 — Концерт (эрсий меттала).
11.40 — «Интернационализм — Советски литература хьалха йоккхалой НохчI-ГIалгIай АССР халкъа йоазонхочун Боков Аьхмада къамаьл (гIалгIай меттала).
12.30 — «Сатирически тарагIе тIа» (эрсий меттала).
17.10 — Школа яьккхарашта дола концерт (гIалгIай меттала).

29 ИЮНЬ

7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.23 — «Ленинни некъ» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.25 — «Шоана дукхавеза ашараш» (эрсий меттала).
11.15 — Советски кагирхой Денна хетаь дезача ден программа (эрсий меттала).
14.35 — «Дега хьесамагIа» (нохчий меттала).
14.55 — Ашараш.
16.00 — «Къона тIехье» (нохчий меттала).
16.30 — «Школьни глобус» яха радиовыпуск (эрсий меттала).
18.00 — «ЦIе сийдаш» (гIалгIай меттала).
18.30 — «Наьсна доттагIал хуррашта» дола концерт (нохчий меттала).

Тахан республике гIоллен Грозне кIезиг-дукха морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбулехьара секунде 2—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 30—35, дийнахьа 32—34 градус йоовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоанен ломмен хувпалуш морхаш а йолаш, юкъ-юкъе догIа а делкхаш, цхьайолча хана теха а делкхаш, малхбузехьара секунде 7—12 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 12—17, дийнахьа 21—26 градус йоовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 9-24-08; редактора заместитела — 9-24-03; бехктокхама секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностеи транспортеи — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; письмой — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора 9-24-08; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттен деношка

СФ05237. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3158.